

LLUC

gener-febrer 83

n.º 707

150 pts.

Sobre insularitat, opinen

M. Alenyar, P. Costa, A. Fleixas, F. Navinés

Si els seus estalvis són petits, raó de més per beneficiar-se del nostre servei "ESTALVI TERCERA EDAT". Tindrà la confiança d'un bon banc i traurà un bon rendiment dels seus diners.

Per a nosaltres, la Tercera Edat és la primera. I ho demostrarem cada dia.

ESTALVI TERCERA EDAT
Un estalvi de primera

Per poc que hi posi, en traurà molt.

LLUC

Revista bimestral
Any LXIII

Direcció:
PP. Missioners dels Sagrats Cors
Monestir de la Real
Ciutat de Mallorca

Edita:
OBRA CULTURAL BALEAR

Informació i correspondència:
Apartat de Correus n.º 619
Telèfon 22 32 99
Palma

Director:
Bartomeu Suau Tugores

Conseller-Delegat:
Ramon Ballester i Vives

Caps de Redacció:
Josep M. Llorpart
Pere Llabrés i Martorell

Secretari de Redacció:
Antoni Quintana

Consell de Redacció:
Gabriel Janer Manila
Antoni Nadal
Josep Noguerol
Joan Oliver
Gaspar Valero
Priam Villalonga

Subscripció: 800 ptes. anuals
Estranger: 875 ptes. anuals
Preu de l'exemplar: 150 ptes.

Els articles publicats en aquesta revista expressen únicament l'opinió dels seus autors.

Imprimeix:

 taller gràfic ramon
Balma, 39 - Tel. 25 44 32
Palma

Dipòsit legal: P.M. 276-1958
I.S.S.N.: 0211-092X

Portada: Joan Llabrés Terrassa

sumari

Pàg.

- 2 **EDITORIAL:** Ja que en un termini breu veurem publicat, finalment, la nostra llei autonòmica, cal considerar el moment en què surt i les circumstàncies que l'envolten: **Estatut i desinformació.**
- 3 Publicam la segona part de la lliçó inaugural, que Joan F. López Casanovas pronuncià a l'obertura dels cursos de llengua catalana que organitza l'OBRA CULTURAL BALEAR: **Actituds i idees dels menorquins entorn a la llengua.** Començam, en aquest número, una sèrie de consideracions entorn al fet de la nostra insularitat.
- 8 L'economista Miquel Alenyar i Fuster escriu sobre **El tripijoc de la insularitat.**
- 9 Pere Costa raona sobre **Els costos de la insularitat.**
- 10 També sobre **La insularitat** llegim l'opinió d'Antoni Fleixas.
- 11 **Cost d'insularitat (i creixement econòmic)** és el títol d'un article prou interessant de Ferran Navinés.
- 12 **LLUC** s'ha proposat entrevistar als personatges més significatius del nostre viure actual a les Illes. Primerament és Antoni Nadal qui entrevista al diputat independent pel PSOE al Congrés de Madrid, **Joan Ramallo.**
- 15 **L'ESGLÉSIA NOSTRA.** El propassat 17 de gener, festa de Sant Antoni, onomàstica de Mn. Antoni Maria Alcover es clogué a Sant Francesc de Ciutat el cinquantenari del traspàs de l'il·lustre filòleg i folklorista, sacerdot exemplaríssim. Reproduïm l'homilia que el bisbe de Mallorca pronuncià a l'Eucaristia concelebrada a Sant Francesc de Ciutat, a la qual seguí una conferència d'Aina Moll sobre «Mn. Alcover i la llengua catalana».
- 17 Una altra secció que obre la nostra revista és la que fa referència als elements de la nostra societat illenca pre-turística. El primer que en tracta és Joan Ramis Almenar: **L'elaboració tradicional del formatge mallorquí.**
- 23 Antoni Quintana escriu un article d'opinió: **Agosarament contra parsimònia.**
- 24 Bru Martínez ha fet una entrevista amb l'artista pintor Joan Llabrés Terrassa: **La transgressió de la pintura.**
- 26 **El Centre Psicopedagògic de l'Obra Social de la Caixa de Pensions i la normalització del nin deficient sensorial.** La descripció d'una experiència que obre nous camins, pel psicòleg Ferran Bellver.
- 28 **Les arenes.** Una secció de crítica política, per Antoni Nadal que ens parla de **L'encís pel canvi.**
- 29 Catalina Aguiló Ribas ens descriu l'exposició **Blau** que tingué lloc a Barcelona, a la sala d'exposicions de l'Obra Cultural de «la Caixa» el passat novembre. Una nova secció cinèfila: **Creuar els cinemes,** per Lluís Juncosa.
- 30 **LLIBRES.** Dues recensions: **L'evolució econòmica 1981: Les Balears,** per Ferran Navinés; i **Història de Mallorca** (diversos autors, dos volums), per Antoni Quintana.
- 31 **25 anys de la Societat d'Història Natural de Balears: records i pensaments,** per Guillem Mateu.

Estatut i desinformació

editorial

Sembla finalment que l'Estatut de les nostres Illes serà promulgat en un termini breu.

Ni sonaran campanes ni s'entonaran Te-Deums. Allò que hauria de ser un esdeveniment històric passarà completament sense pena ni glòria.

A part de la mica de vergonya que ens causa que el nostre Estatut sia promulgat conjuntament amb el de Madrid i Castilla-León —oh pèssimes jugades del fat històric!—, el nostre temor és que tinguem la Seu plena d'ous, és a dir, que allò que podria ser una eina insuficient, però útil, pel recobriment de la nostra identitat nacional, es convertesqui en unes pàgines més o menys inoperants del «Boletín Oficial del Estado». El poble de les Illes no ha estat gens informat ni de la seva pròpia història ni d'allò que ara per a ell pot significar la seva autonomia.

Aquells entusiasmes, una mica irraonats i una mica visceral, que es manifestaren l'any 1977, s'han anat esvaint i han estat substituïts per la imatge d'una pre-autonomia, cada cop més degradada, i lamentablement llargaruda, en la qual els ciutadans rasos han acabat per no veure més que una administració paral·lela, molesta i inoperant.

Això no és culpa del projecte d'Estatut que serà aprovat, i que repetim que podria ésser un instrument eficaç; sinó que és culpa del desencís

propiciat per l'actuació dels partits polítics, sense excepció ni a dreta ni a esquerra.

Tot i així, l'Estatut d'autonomia podria ser a la llarga un vertader esdeveniment històric si tots plegats sabéssim omplir-lo de contingut fins al sostre. Si la promulgació d'aquest «text legal» anàs acompanyat d'una campanya efectiva d'informació i de conscienciació.

Una informació i conscienciació que sembla que no interessa a determinades forces polítiques, i concretament al primer partit de l'oposició. Aquest partit dretà no sols ha posat entrebancs continuament al procés autonòmic sinó que, seguint una vella tradició, ha concretat els seus atacs damunt la identitat i la unitat de la llengua de les Illes.

Per altra banda, aquest conservadorisme recalcitrant, i de tan nefastes conseqüències en la nostra història més recent, vol mantenir, per fins electorals, la desinformació, la confusió i l'aprofitament dels vots en els sectors on sap que el seu caciquisme perdura.

Nosaltres invitam els nostres conciutadans a una profunda reflexió davant aquests fets i davant la importància transcendental que aquí tindran les eleccions al nostre futur parlament. Pensem que, en definitiva, ens hi jugarem l'alternativa de ser un país o una de les més obscures «provincias».

Actituds i idees dels menorquins entorn a la llengua (i II)

per Joan F. López Casasnovas

El maig de 1803 es restablia —segons explica n'Andreu Murillo al seu treball «Colonialisme a Menorca»— l'antic sistema municipal amb un curiós lapsus: Menorca conservava, contràriament a la resta dels Països Catalans, els esquemes administratius tradicionals i amb ells la llengua catalana com a oficial. Però la ingerència del Governador militar com a Corregidor marcava la desaparició de la darrera espira d'autonomia municipal.

Serà més endavant, pel gener de 1835, quan les Corporacions municipals de Menorca, anomenades fins aleshores «Universitats», reben el títol d'«Ajuntaments» i adopten el castellà com a idioma oficial de l'administració (18).

La llengua catalana resistirà molt més en la documentació notarial, mentre que com a llengua d'ús a les trones de les esglésies serà utilitzada fins a pràcticament l'endemà de la Guerra Civil. (Les més solemnes celebracions exigien prèdiques enlairades. Diguem, com a exemple, que les Oracions Fúnebres pels bisbes morts motivaven panegírics més o manco brillants, que després solien publicar-se en castellà, amb l'advertiment d'haver estat, tanmateix, pronunciats en la llengua del poble).

A mesura que entra el segle XIX el procés de pèrdua de consciència lingüística avança. El poble va identificant el castellà com a únic idioma de cultura, prestigiós i «de futur». És el fenomen que Ninyoles explica sota el nom de «reducció lingüística».

La notable florida gramatical de les passades dècades s'esmortueix, malgrat perdurar al llarg del segle. Les normes ortogràfiques «racionals» del J. Pons, A. Febrer i Cardona seran encara seguides a la **Gramática de la Lengua Menorquina**, de Juli Soler, el qual tanmateix ja cau dins els esquemes del provincianisme i la concepció dialectalitzant. Indiquem que a partir d'ara la llengua pròpia serà objecte d'estudi, però ja no serà vehicle de cultura escrita. Jordi Carbonell escriu: «**Antoni Febrer parlava de llengua menorquina,**

Josep Miquel Guàrdia

però sabia que era una llengua parlada en altres regions; en tenia un concepte ample i normal de llengua literària i prenia una actitud expansiva de Menorca vers el continent. Ara, en canvi, només trobam l'atomització característicament provinciana. Menorca es troba ja igual que s'havien trobat altres terres catalanes» (19).

Si repassam les publicacions lingüístiques de l'època —la mateixa **Gramática** de Juli Soler (1858); els diccionaris de J. Hospitaler (1869 i 1881), de Joan Benegas (1885), de Salvador Fàbregues i Sintes (1902); la **Quartilla des dialecte menorquí** (1885) i els tractats de lectura i d'analogia, així com el **Diccionario Menorquin-Castellano** (1883), obres totes de Jaume Ferrer i Parpal— ens adonarem que llur finalitat no és altra que afavorir el canvi de llengua:

«Muchos se dedican al estudio de las lenguas extranjeras (sic) sin haber

aprendido por principios la materna, ni tener suficiente conocimiento del idioma nacional para aprender aquellas con alguna facilidad. A obviar estos inconvenientes y á disminuir las dificultades que presenta el estudio de los idiomas francés, italiano e inglés es á lo que tiende la presente gramática, siendo éste al menos el principal objeto que se ha tenido en vista al escribirla». (Juli SOLER: **Gramática de la Lengua Menorquina**, Prólogo, p. XIV).

PÈRDUA DE LA CONSCIÈNCIA DE LA UNITAT DE LA LLENGUA

Bé s'ho val que, arribats en aquest punt, ens aturem en unes quantes consideracions:

PRIMERA.—Que hom ha perdut boni bé la consciència de la unitat de la llengua catalana. El mateix Soler explica que els mots menorquins serven molta analogia amb els castellans, francesos, italians i anglesos. Per exemple, dirà que els articles són presos del castellà i els pronoms personals també, mentre que els possessius (**mon, ton, son, llur**) i els pronoms adverbials (**en, hi**) són agafats del francès, com si la nostra llengua fos un sac farcit d'elements recollits d'ací i d'allà. «...**Sin embargo** —afegirà Soler— **el idioma con el cual tiene más afinidad el menorquin es indudablemente el castellano**» (Vid. supra).

Alguns contemporanis de Soler reconeixen encara, tanmateix, la filiació catalana del menorquí, com el ja esmentat cronista Pere Riudavets, per a qui el català era un idioma que **«importaron en nuestra isla los catalanes, que ha ido degenerando de tal modo, por haberlo destruido por completo el gobierno de (atenció!) la tercera dominación borbónica** (¡Val a dir que Riudavets era anglòfil!), **no solamente de las escuelas, sino de los tribunales y de las contrataciones con el laudable objeto de establecer en la Monarquía la unidad lingüística, lo que se va consiguiendo, que ha quedado relegado al rincón de nuestros hogares y en las**

(18) Notícia treta d'Antoni CURSACH I TRUYOL a la Revista «El Menorquin», n.º 19. Año III. Buenos Aires. Enero de 1921. Pàg. 304.

(19) CARBONELL, Jordi: **La Cultura a Menorca**, «Serra d'Or», Nov. 1964 (IV: «Entre el Provincianisme i la Renaixença»).

conversaciones familiares, que cada día se va adulterando con la multitud de palabras y modismos importados por extranjeros de todas procedencias y también por peninsulares, con la más alterada pronunciación de las vocales, adquirida con el roce con aquellos, lo que hace que los catalanes de hoy (1885), con dificultad nos entiendan». (Historia de la Isla de Menorca, p. 539).

No cal dir que el judici de Riudavets és molt exagerat, sobretot quan llegim els exemples que avalen la seva sensació diferencial entre menorquí i català: **còdol** per **pedra**; **al·lot** per **noi**; **móc** per **gerro**; **got** per **vas**; modismes com **tens talent?** per **tens ganas de menjar?**, **vius enfora** per **vius lluny**; **anarem junts** per **anirem plegats**, etc.

No obstant la gratuïtat d'aquests arguments, és ben cert que criteris pseudo-científics com aquests han estat i encara són utilitzats pels qui volen impedir el recobriment de la llengua del poble. Disabte passat, sense anar més lluny/enfora, un candidat a Senador per Menorca posava com a argument suprem per defensar el balear i no el català dins el futur Estatut d'Autonomia per a les Illes el fet que a Menorca no deim «pernil» sinó «jamon» (No va mancar dins la sala qui aplaudís aquella prova d'enginy i d'intel·ligència!). Convé, doncs, tenir ben clar d'on neixen aquestes fruites agres. També hem sentit, en uns dies intensos de campanya electoral, a un altre candidat a la plaça de Senador per Menorca reivindicant la divulgació de les gramàtiques menorquines del XIX i acusar de manipuladors i enganyadors del poble els qui empran i ensenyam l'ortografia catalana. (Nihil novum sub sole!).

CASTELLANITZAR-HO TOT

Consideració SEGONA.—De mitjans del segle passat, i deguda a l'empenta liberal-jacobina, és l'epidèmia, la passa, de castellanitzar-ho tot. Ens ho conta el metge i folklorista Francesc Camps i Mercadal: «**A Menorca dels noms patronímics Petrus, Gràcies, Xenxo, se'n féu Prieto, García, Sancho. Als topònims Ciutadella, Sa Raval Nova, Migjorn Gran, se'ls batejà de Ciudadela, Villacarlos, San Cristóbal**». I afegeix amb ironia: «**Es Migjorn —San Cristóbal— pot donar gràcies que el seu bateig va esser ben cristià**» (20).

Disculpin la referència personal, però he de dir que la meua família també en va ser víctima, d'aquesta mala passa. Així jo puc dir que part dels meus parents són de llinatge Llopis —els descendents dels tres germans grans del meu avi patern— mentre que els descendents dels germans menors som López, per obra i gràcia del zel liberal-progressista d'un funcionari del jutjat.

Bensenes, tot i els moderns mitjans profilàctics, l'epidèmia no ha passat, i voldria creure que m'err si dic que s'agreuja, perquè hem vist en anys ben recents topònims tan nostres com Es Port d'Addaia, Sa Torre del Rei, Es Repòs del Rei (al port de Maó), Biniatap, Cala'n Bosch, Llimpa o Sa Cudia, que eren rosegats i transformats en Puerto Luz, Sol del Este, Vista al

Mar, Horizonte, Tamarinda o el més exòtic Shangri-La.

Ja és ben sabut que a les Illes som empèders d'aquestes malalties.

Només hem vist, per ara, com a nota positiva, retornar a nivell d'oficial el nom popular i tradicional de Ciutadella.

ANTI-CATALANISME

Consideració TERCERA.—Que és ara, dins la segona meitat del XIX, quan sorgeix una de les disbaratades idees lingüístiques que més ha estat instrumentalitzada per destruir la catalanitat dels menorquins. La idea que els menorquins som un poble, la llengua del qual és feta d'una barreja d'aportacions totalment heterogènies, amb la lògica conseqüència que el català és una de tantes aportacions, al mateix nivell —ni més ni manco— que l'àrab, el francès, l'anglès o el castellà:

«...**siendo el lenguaje de la isla compuesto de avenida de lenguas heterogéneas, aunque amoldadas sus voces al primitivo carácter neolatino, si se tomaba en cuenta únicamente su etimología se desvirtuaba la pronunciación y si se atendía a ésta, como es tan múltiple y variada según el mayor o menor grado de instrucción de la persona que habla, se desvirtuaba el valor de las palabras**». (José HOSPITALER: **Vocabulario Castellano-Menorquín** y viceversa. Mahón, 1869. Per cert: Josep Hospitaler, Professor d'Instrucció Primària, essent valencià, es considerava «foraster» a Menorca, segons confessa al Pròleg, pàg. V).

Un dels més coneguts defensors d'aquestes aberracions, ja entrats dins el segle XX, ha estat el militar maonès Lorenzo Lafuente Vanrell. Des de la seva tribuna pública, la **Pàgina Menorquina**, que periòdicament publicava com a suplement el diari maonès EL BIEN PÚBLICO, Lafuente Vanrell va difondre amb amplitud les idees del particularisme menorquí adobant-les amb judicis integristes, diglòssics i que lligaven recobriment cultural català amb separatisme polític. Si durant el segle XIX la castellanització havia vingut de la mà del liberalisme jacobí, dins el s. XX serà una arma poderosa al servei del conservadorisme polític; potser cal fer una excepció: el pensament monàrquic tradicionalista, carlí, amb un cert pes dins un sector de la clerecia, més sensible al catalanisme de Torres i Bages (21).

A tall d'abusar de les mostres, no em puc estar, pel seu valor indicatiu, de transcriure la següent del Sr. Lafuente, corresponent al Pròleg del seu llibre **Apuntes de folklore menorquín**, 1927:

«**Así es que el lenguaje menorquín, como el pueblo que lo emplea, lleva la exótica huella de las dominaciones extranjeras y tiene una originalidad, un carácter específico diferencial respecto a sus afines que no puede ya ser desvanecido porque es la expresión fiel del modo de ser isleño. Cuenta la lengua menorquina (con) sonidos extraños que tal vez sólo hallarían exacta expresión en caracteres árabes; sus locuciones y palabras inglesas, francesas e italianas le dan una riqueza fonética que no cabe en el**

«**Manual de fonética catalana**» del Dr. Schadel (...). Es, en suma, un lenguaje arbitrario, indómito, no sujeto al imperio de gramáticas ni diccionarios, ni siquiera al de escritores que impongan su criterio y sus procedimientos. No conoce más norma que el libre arbitrio del pueblo. Y hasta la mayor parte de los que han escrito o han creído escribir en menorquín, lo han hecho sin iniciativa o se han inclinado con exceso a la lengua catalana, quitando al lenguaje que nosotros llamamos **pla, su típico y propio sabor**».

El Sr. Lafuente, en defensar aquestes peregrines idees sobre el caràcter indomable i rebec del menorquí, el seu demble exòtic i salvatge, estava clarament aconsellant allò que en ell era una pràctica habitual, és a dir, emprar sempre el castellà en tots els àmbits de cultura i reduir la parla menorquina a les curiositats folkloriques, a les explanacions sentimentals, dels seus poemes, perquè la seva llengua del cor i de la llet-mamada-del-mugró-matern era, al seu entendre, una «pobra veïeta», o sigui una deixa del passat, que, tanmateix, sonarà dolça i suau a les seves orelles satisfetes (Vid. poema «La Llengua Menorquina») (22). És la pauta compensadora dins l'esquema de la substitució lingüística, la sublimació de la «mala consciència».

Si m'he aturat a considerar amb més deteniment la visió de Lafuente Vanrell, ho he fet aposta pensant en el pes que els seus treballs tenen i han tingut en la configuració de la ideologia diglòssica de les capes socials altes de la població menorquina i, indirectament, per tant, també sobre el poble.

EL CAS DE RUIZ I PABLO

D'aquesta ideologia lingüística tampoc no se n'escaparà l'escriptor Angel Ruiz i Pablo, potser el més important que ha donat Menorca en el tombant de segle. Autor de novel·les en castellà a cavall entre el costumisme i el realisme de Valera o Pereda, som de l'opinió que Ruiz i Pablo mai no va ser conscient de l'abast de les possibilitats de la llengua catalana. Mai no va emprar en les seves proses el català literari. Algú li ha valorat, com a un mèrit, les transicions fetes del català literari de les narracions novel·lades al menorquí dialectal col·loquial en aquestes mateixes novel·les (**Del cor de la terra. Classes passives. Viatge tràgic de l'Amo En Xec de s'Uastrar**). Avui sabem que aquestes transicions són degudes a la tasca dels correctors de L'Avenc, editorial que li publicà el llibre a Barcelona. Tanmateix no seriem justos amb aquest escriptor si oblidàssim la reivindicació que fa de la llengua, implícita en la més ampla dels drets de la «regió», i una aspiració prosselitista que exposa al seu volumet titulat «Per fer gana»: «**Voldria que s'obligués ses ganas de voler llegir es menorquí; perquè donaria qualsevol cosa perquè fés ganas d'escriure'l**».

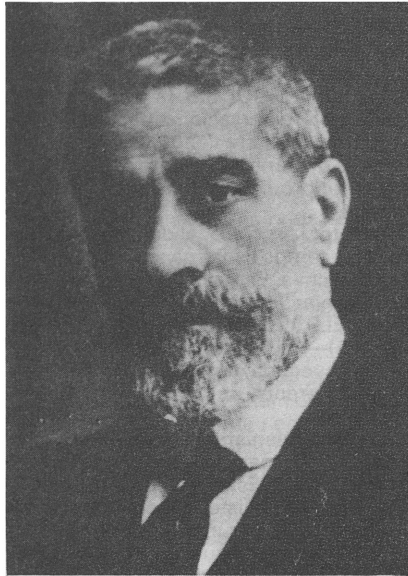
El cas de Ruiz i Pablo exposa ben certament les limitacions dels lletraferits menorquins del XIX, ofegats pel provincialisme. I és una llàstima, perquè el català a Menorca s'ha mantingut com a llengua

col·loquial amb prou puresa i amb molt d'arrelament dins la població; però el fenomen de la Renaixença no s'hi desvetllaria.

JOSEP MIQUEL GUÀRDIA

En una enquesta sociolingüística realitzada a Maó l'any passat (23), a la pregunta «Coneix qualche escriptor menorquí, de ses Illes o català?», l'inventari d'autors mostrava, en primer lloc, la figura popularíssima d'Àngel Ruiz i Pablo. Tanmateix, un cas contrari a aquest autor per consciència lingüística, per ideologia política i per esser a les antípodes de la popularitat és el cas del metge i polígraf alaiorenc Josep Miquel Guàrdia (Alaior, 1830 - París, 1897). Al pròleg a la seva traducció francesa de *Lo Somni*, de Bernat Metge, s'hi troba una visió crítica i, en certa mesura, original de la Renaixença. Guàrdia comença enaltint la llengua catalana, fent un exhort a la seva vitalitat, mai no perduda. Parla de salvar la llengua com a objectiu per assolir una altra salvació: la de tota la comunitat o pàtria. Remarca la generositat dels qui conscientment es rebel·len contra la història injusta i tracten d'oferir al català la categoria de llengua culta, «per fer-ne un instrument dòcil i precís al servei del pensament, de la imaginació i del sentiment». Respecte a les responsabilitats fermades a la tasca de salvació de la llengua, Guàrdia no n'escapola la política i en diu textualment:

«(El català)... ha sofert greus alteracions, particularment a les ciutats, per causes diverses, la principal de les quals i la més eficaç és la invasió de l'espanyol, llengua oficial... Com resistir a aquesta acció dissolvent? Tot fa pressentir que Catalunya i les Balears, a menys que no

Àngel Ruiz i Pablo

esdevinguin independents i autònomes, patiran la sort (...) dels antics països de llengua catalana, en què el català ha desaparegut, tendeix a desaparèixer o a degenerar en patois»...

Les paraules precedents del fill il·lustre d'Alaior no són gaire conegudes, per desgràcia, entre els seus propis compatriotes menorquins.

REDREÇAMENT

Frissem ja pel segle XX i fem via. I fem esment a la publicació quinzenal LLUM NOVA, que preparaven al poble d'es Mig-

jorn Gran els entusiastes amics del Doctor Francesc Camps i Mercadal —Francesc d'Albranca— i el notable folklorista artanenc Andreu Ferrer Ginart, mestre d'escola llavors al Migjorn. Sortí des del juny de 1912 al novembre de 1913, entorn seu bategava un nucli de folkloristes, que van realitzar una tasca que avui és un bé de déu per a la cultura de Menorca: la recollida del tresor del Folklore menorquí. El Doctor Camps es definí políticament com a tradicionalista.

Tots els intents de redreçament de la cultura autòctona seran marcats en aquest període pel seu caràcter força minoritari. En aquesta tasca tan decisiva, i al mateix temps tan ingrata, hem de destacar el magisteri desvetllador de l'advocat maonès Pere Ballester i el paper de guia intel·lectual exercit per l'historiador català Ferran Soldevila, aleshores bibliotecari de Maó. L'any 1923, durant les vacances estivals, un grup d'universitaris, entre els quals trobam Marçal Pascuchi, Joan Hernández, Josep M.ª Jansà, i altres creen a Menorca una secció de «Nostra Parla», associació que a Barcelona havia creat Lluís Nicolau d'Oliver (24).

Al n.º 1 del Butlletí, l'article de la portada, titulat **Es Nostre Menorquinisme**, signat pel seu director Joan Mir, representava una alenada d'aire nou dins els esquemes provincians de l'illa. «**No som allà on hauriem d'esser, encara ni de bon tros (...); però s'ha fet camí, prou perquè els pobles vagin sortint de sa ignorància fosca i se comencin a donar compte de lo que han sigut, de lo que són i de lo que podran esser**». La pàtria, que reivindicaven aquest joves, se concretava en la terra, la llengua, la història, els costums del nostre poble.

Amb ell, com un mosaic d'acolorides pedres, triades amb bon gust i amb art, se treballaren menorquines joies que pot esser s'estimaran més tard.

En tos modismes, concentrada ciència de s'enginy i de s'eima popular, s'hi veu es suc de sa filosofia que s'aprèn a sa vora de sa llar.

I si poemes grans no et regalaren, per manca de conreu, tos literats, ni es grau universal de literària, no los culpis a ells, oh malanats!

Feren lo que pogueren per alçar-te de t'abandono i de ton llarg desmai; però deixar de respectar-te, llengua, i d'estimar-te molt, oh no! jamai!

Pobra i humil com ets, i apesurada, sonen tan dolça i tan suau per mi! Encara que ningú te vengui a veure, jo, llengua de ma terra, som aquí.

Som aquí, prop de tu, pobra veïeta; veig que ets altres a lloure van pel món. Jo sec devora tu a sa foganyeta i com no tenc res més, mon cor te don.

Es nostros sentiments juntets caminen i jo crec que jamai se desfaran.

Si tu m'estimes lo que jo t'estim, tos llavis poc a poc me dictaran.

A ton dictat senzill tot encantat, mes liriques estrofes escriuré i un petit monument a ta dolçura en tos mots com a còdols t'alçaré.

L. LAFUENTE VANRELL

(Pàgina Menorquina de EL BIEN PÚBLICO. Año IX. Mahón 2 de febrero de 1933. n.º 508)

(23) És l'enquesta que hem esmentat a la nota 2.

(24) Precisament açò succeïa el mateix any que els intel·lectuals catalans es veien obligats a tancar la publicació per mor de la Dictadura de Primo de Rivera.

(20) CAMPS I MERCADAL, Francesc: *Migjorn*. Estudis d'Albranca. Ed. Erosa, Andorra la Vella, 1979. (Pàgs. 133-134).

(21) LÓPEZ CASASNOVAS, Joan F.: *Mn. Josep Salord i Farnés, Fill Predilecte de Ciutadella*. «Monografias Menorquinas», n.º 1. Segunda época. Al·lès Artes Gráficas. Ciutadella, Marzo 1979.

(22) Per les grans possibilitats d'anàlisi sociolingüística i psicolingüística que ofereix, no em puc estar de transcriure íntegra aquesta poesia.

LLENGUA MENORQUINA

Jo et vull sonar, oh llengua de ma terra!

com si fossis un orgue, amb cor i mans, perquè sapin lo molt que t'he estimada mos parents, mos amics i mos paisans.

Vull que mos sentiments i mes idees brollin del cor embolicats amb tu.

Lo que jo et tenc clavada dins mon pit, jamai del tot s'ho pensarà ningú.

Tens s'harmonia d'aquesta illa dolça que s'ajeu an es llit d'aquesta mar; tens sa llum d'aquest sol mediterrani que escaufa suaument sense abusar.

Ets sa veu d'ets antics conqueridors que aquí clavaren sos penons cristians; ets s'oració que de sos llavis durs vingué a parar als actuals infants.

Ets es so de cançons i codolades, de coberbos, històries i glosats;

ets s'esperit de ses passades coses que reviu com en somnis endaurats.

Ets es misteri de ses coves fondes, i des clapers, d'ets antigots llunyans des talaïots, ses taules i navetes que foren obra d'ignorats gegants.

En tes ales arriba fins a noltros s'alè de s'envellida tradició;

i són tos mots com a relam clavat en es terrer variat d'aquest illó.

El butlletí sortia amb la pretensió de fer-se escoltar pels menorquins; amb la voluntat de foradar —com l'aigua que cau gota a gota— la pedra de la indiferència. Però l'ambient era hostil envers la idea catalanista. Amb tot, s'apuntaren èxits importants.

Havent organitzat la Joventut Republicana una Conferència a càrrec de Joan Hernández Mora el novembre de 1930, el jove professor va deixar ben establerta, històricament, ètnica i lingüística, la catalanitat de Menorca i va combatre la tendència a deslligar ortogràficament el parlar menorquí de la llengua literària. Aquest tema de l'ortografia havia motivat una abundosa polèmica, un mes abans a les pàgines de «La Voz de Menorca». Guanyà la posició de les normes de l'I.E.C. davant un criteri anarco-dialectalitzant. A la victòria normativa, no en fou aliè el professor maonès. Ferran Soldevila en deixa constància a un article publicat a la Revista Catalunya (vol. XIV, n.º 66, Gener 1931, pàg. 66): **«L'eficàcia de l'argumentació desplegada pel senyor Hernández Mora fou tan gran que seguidament fou organitzat a la Casa del Poble un curset de gramàtica catalana, que ha constituït un èxit».**

Encara que «La Voz de Menorca», diari republicà fundat el 1905, seria una plataforma d'expressió per a les idees accentuadament catalanistes com les del poeta Joan Timoner Petrus («Menorquit») o les més moderades de Pere Taltavull Motta («Confrare») i Antoni Tudurí, intel·lectuals com Jaume Alzina, Marçal Pascuchi i Joan Hernández estalviaren les intervencions a la premsa, que possiblement no reconeixien com al vehicle més apte per a la conscienciació, ja que havien d'entrar en col·lisió amb els estirabots d'alguns pseudofilòlegs, d'aquells que neixen amb la ciència infusa i que tots temps són bons per sortir-ne.

A més de la minoria catalanista a què ens hem referit, hi hauria hagut també un vessant manco enardit, o més reticent als esforços catalanistes, que lligava la inquietud «regional» amb una posició de classe i es mostrava contrària al nacionalisme. Un dels representants d'aquest sector és Desitjat Mercadal, socialista; només més aprop del 1936, el setmanari «Justícia Social» matisaria la seva actitud, segons A. Murillo, quan els socialistes menorquins establiren contactes amb Alexandre Jaume. L'actitud dels «menorquinistes» no qüestionà la unitat de la llengua catalana, lamentava la manca de difusió de l'idioma a la premsa, però sobretot constatava la manca d'interès del públic: **«La nostra inquietud no és compartida per la massa obrera del nostre poble ni per la classe que ha de ser considerada com a intel·lectual».** (Pere Taltavull).

Pel que fa a la dreta, no passarà d'un regionalisme molt moderat, com a Mallorca, molt relacionat amb la nota folklòrica i reduccionista —amb apel·lacions als sentiments i a l'aviar, que traeixen el seu manament d'autèntica convicció— com hem tingut ja ocasió de veure en el cas de Llorenç Lafuente Vanrell, director de la

«Pàgina Menorquina» d'EL BIEN PÚBLICO, o com es troba al FULL MENORQUÍ, del diari catòlic EL IRIS. Amb tot, val a dir que en aquesta última publicació, FULL MENORQUÍ, no hi trobarem cap mena de tergiversació respecte a la catalanitat de la nostra llengua. De fet, s'hi fa sentir la presència directora del sacerdot i gran menorquinista, Mn. Josep Salord i Farnés.

Amb tot i amb açò, el denominador comú dels temps és la manca de consciència col·lectiva. Es tracta tan sols —com ha fet observar Josep M.ª Quintana en el seu assaig ELS MENORQUINS I LA AUTONOMIA (25)— d'uns moviments minoritaris, que, a la vegada, tenen concepcions polítiques diferents, en l'adveniment de la II República:

a) els **catalanistes** propugnen una solució federal per a l'Estat (i la unió de Menorca dins l'Estatut de Catalunya).

b) Els regionalistes conceben l'autonomia com a un instrument per fer front des de Menorca al caciquisme mallorquí.

Finalment, abans de tancar el període que arriba fins a la Guerra Civil, encara haurem de referir-nos al **Seminari Diocesà**, pel fet d'esser un dels pocs focus culturals, potser el més important de l'illa, i per la influència que sobre la gent tenen les diferents fornades de sacerdots que n'han sortit. Val a dir, d'entrada, que el Seminari Diocesà no era precisament un niu on covassin preocupacions en pro de la nostra llengua. És ver que la castellanització d'aquells anys no havia arribat als extrems de la postguerra. Llavors el catecisme s'ensenyava en pla, i la majoria de sermons continuaven predicant-se en la llengua del poble. Venien a predicar oradors mallorquins i del Principat. En F. de Borja Moll, que va ser seminarista pels anys 1912-1920, a les seves memòries ens deixa un record, amorosit, de les vivències al Seminari, però, així i tot, no s'empatxa de dir que allà no li van ensenyar res que es referís a la nostra llengua materna ni sobre la seva literatura. **«El fet que el Seminari estigués castellanitzat —escriu Moll— era resultat d'un procés gradual d'assimilació centralista que havia començat a tot el país en el segle XVIII i que a Menorca havia estat més tardà (com ja hem dit) a causa de les dominacions angleses d'aquell segle, però després havia tingut una motivació en la presència forastera d'alguns bisbes del segle XIX: Juano, Cernelo, Díaz Merino, Roda Rodríguez...»** (26). Aquella castellanització, empena per la consciència diglòssica del castellà com a llengua de cultura i de prestigi, anirà creixent i serà en el anys 60 motiu de fons de l'anomenada **«batalla de les misses en pla»** contra les quals actuaren els deixebles d'aquells capellans il·lustrats, que, com el Rd. Sr. Josep Tudurí, foren els peoners a introduir la llengua forastera a la trona.

DE LA GUERRA CIVIL ENÇÀ

Bé. Ens anam ja atracant a la situació socio-lingüística actual. El que ha succeït a Menorca des del final de la guerra ençà pel que fa a la tasca cultural a l'entorn de la llengua podria molt bé ésser objecte

d'una altra àmplia xerrada. És evident que el temps del meu relat s'allarga massa i caldrà acabar.

El provincialisme i el procés de glotofàgia s'agreuja durant el franquisme. La desconfiança envers les possibilitats literàries del nostre idioma queden paleses en els mots del glosador, dites el 1948:

Voldria que es nostro idioma fos de paraules més fines per dir-lès totes plomes i donar gust a sa ploma. Sa nostra llengua no dóna ses lletres prou aclarides. (27).

És clar que allò que calia aclarir era la mentalitat diglòssica del mateix qui glossava, la qual cosa significava aclarir la diglòssia a boni tot el poble: Crear consciència dels valors intrínsecs de la llengua, potenciar-ne l'ús. Calia conquerir aquest ús a tots els nivells i enlairar i prestigiar l'idioma.

En aquesta tasca, en què estam emmessos, hem d'esmentar com a fites i persones importants:

a) La convocatòria de Jocs Florals a diverses poblacions de l'illa com a espais d'enaltiment i reivindicació de la llengua. Diguem només que mantenidors de Jocs Florals a Menorca foren F. de B. Moll, amb aquell memorable discurs (**Menorca dins la Literatura**, 1958) que marcà el futur i apel·là la consciència de joves escriptors, i Bernat Vidal i Tomàs (Jocs Florals de Ciutadella, Maig 1966). («Cada un al seu lloc ha de lluitar per fer el seu poble millor, evitant tot conformisme, el perillós immobilisme que condueix a l'anquilosament»).

b) El desvetllament polèmic del fet cultural menorquí i lingüístic a les pàgines del Diari Menorca els anys 60, on prengueren part, per una banda persones com Joan Timoner Petrus —un xic descoratjades per les conseqüències desastroses de la guerra— que apel·laven al bilingüisme (defensa que també farà J. Hernández Mora, ara ja Catedràtic de Llengua i Literatura espanyoles a l'I.N.B. de Maó); per altra banda intel·lectuals ben coneguts com Llorenç Olives, Andreu Murillo, J. A. Pons Roca; menorquinistes de gran preparació científica com Mn. Josep Salord, F. de B. Moll. I al cantó oposat, els que argüien que **«Nuestro amado y reverenciado vernáculo tiene escasísimo aprovechamiento positivo para correr por los espacios europeos»** i arreu veien des del seu irreductible centralisme el perill separatista. De fet, (aquí) a Mallorca també en saben ben prou d'aquesta última fauna d'escriptors de cartes als diaris.

c) La batalla per les misses en menorquí, també dels anys 60, lliurada a Menorca amb tota la seva assenyada saviesa per Mn. Josep Salord.

d) El 1963 comencen a veure llum els treballs de Jordi Carbonell sobre la Prerenaixença, on es valoritza el pes cultural de Menorca més important en tota la seva història. El retorn a un passat no molt llunyà feia obrir els ulls a uns quants lletraferits que tal vegada s'havien deixat enlluernar pel provincialisme.

e) La mateixa figura humil i senzilla del Senyor Salord Farnés, mestre de la jove

generació dels anys 70; valent i decidit en la defensa de la veritat filològica i autor d'assenyats i eficaços treballs com «**La llengua dels menorquins**» (1963).

f) Però sobretot excel·leix la personalitat indiscutible del ciutadellenc Moll Casanovas. En Borja, amb el seu prestigi internacional i la seva popular bonhomia ha estat sens dubte el principal motor que ha impulsat davant els menorquins la recuperació de la consciència col·lectiva respecte al valor de la llengua catalana.

En venir el temps del Congrés de Cultura Catalana (1977), d'aquells Cursets de Català plens de voluntarisme i il·lusió, del Decret d'Ensenyament de les **Llengües Natives** (1975), de l'adveniment de la Pre-autonomia i els Decrets de Bilingüisme, s'inaugura un nou temps farcit d'esperances però també ja tocat de greus fracassos (mirem la lluita desesperant i desesperada al País Valencià!) i de perills molt greus, que reclamen de tots una major lleialtat a la llengua i una actuació fermíssima des d'un poder que encara no tenim, però que hem d'aconseguir perquè en aquest envit ens hi jugam el tot per tot, encara que molta gent no ho vegi o no ho vulgui veure. Des de Menorca, des de Mallorca i de les Illes, des del Principat i Va-

lència tots som obligats a deixondir-nos.

SOM UNA NACIÓ

Avui no n'hi ha prou a sobreviure:

—Cada vegada els habitants de les Illes, dels Països Catalans tenim manco consciència de poble.

—Estan canviant radicalment els sistemes de comunicació i el futur de la llengua depèn de com accedirem als moderns mitjans de comunicació.

—Redoblen els esforços per rompre la unitat de la llengua, perquè saben que una llengua unificada és, tard o d'hora, una **LLENGUA NACIONAL**.

—Tenim uns textos legals (Decret d'Ensenyament del Català); hem de tenir prest un Estatut d'Autonomia i ens movem en el marc d'una Constitució que massa sovint hom vol forçar des de sectors involucionistes: N'hem de saber treure, d'aquests textos legals, el màxim profit per a la cultura catalana. Cal no desapropiar res del que estigui al nostre abast.

—Si en els segles passats els pobles menorquins, mallorquins, catalans, es van veure obligats a contractar funcionaris que sapiguessin escriure en castellà, cal recordar aquesta inposició quan s'escatimen doblers per normalitzar el català

a l'Administració. Cal recordar sempre que l'Estat ha fet molt de mal al poble dels Països Catalans i que encara no ha fet gairebé res per començar a adobar els greuges històrics.

—Les escoles de les Illes fan unes hores de català a la setmana; però els fiets, els nins, quan juguen sovint ho fan en castellà: Cal una televisió catalana on les Comunitats Autònomes agermanades per la llengua s'hi sentin integrades de forma autònoma i plena.

—Tenim un Consell General Interinsular i un Consell a cada illa; però encara no s'ha aconseguit que les Illes Menors —i gosaria dir que també l'illa major— se'ls sentin com a cosa pròpia: Hi manca una política cultural d'abast interinsular autèntic i amb planificació de futur. Tampoc no s'ha sabut fer una política prou seriosa de cara a l'Estat per aconseguir una justa reparació de danys anteriors.

—Però, sobretot, **TENIM** encara una llengua i, a través d'ella, **PODEM** i **ENS CAL** retrobar amb urgència la il·lusió creadora que ens permeti d'afirmar, dins Espanya i fora d'ella: **SOM una Nació!**

Moltes gràcies.

JOAN F. LÓPEZ CASASNOVAS

(25) Ed. Moll, Palma de Mallorca, 1977.

(26) **Els meus primers trenta anys**. Ed. Moll. Palma de Mallorca, 1970 (p. 88).

(27) Glosa 4.ª del «Floquet de gloses / per a la memòria de sa visita que va fer

als pobles / de Menorca sa imatge de Mare de Déu del Toro qui peregrina a Santiago l'any 1948». L'autor del glosat és Joan Sans, d'Alaior, que el va escriure a edat de 49 anys.

ELS LLINATGES

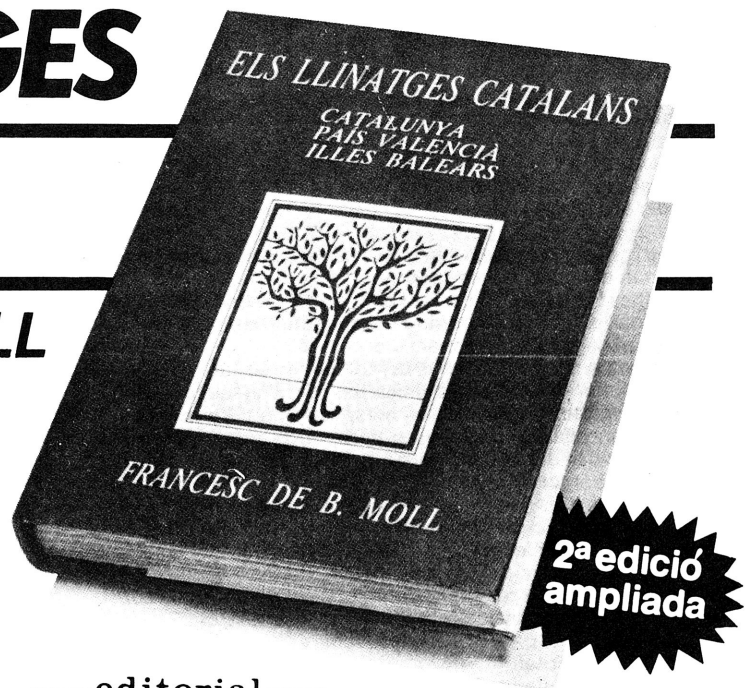
CATALANS

FRANCESC DE B. MOLL

Col·lecció "Els treballs i els dies"

Anàlisi lingüística dels cognoms en els països de llengua catalana.
Clar, senzill i rigorós.

La 1.ª edició —publicada el 1959— contenia 6.000 grafies de llinatges. Aquesta en comprèn més d'11.100. El text ha estat revisat curosament i profundament, d'acord amb els avenços de la ciència lingüística.
388 pàgs. 1.500 ptes.

editorial
MOLL

Torre de l'amor, 4. Palma de Mallorca
tels. 22 41 76 - 22 44 72

SOBRE INSULARITAT (I): L'OPINIÓ DELS ECONOMISTES

Insularitat ha estat sempre un mot fàcilment pronunciat a aquest país, i més o manco tots els illencs sabem el que vol dir sobretot quan es tracta de comprar un billet d'avió o vaixell. Iniciem amb aquest una sèrie d'articles on distints sectors de l'opinió pública tractaran d'avaluar aquest terme. Els primers en participar són els economistes. Després vendran geògrafs, sociòlegs, antropòlegs, ecologistes, naturalistes, juristes, ... El debat queda obert.

En relació al significat, a l'abast i a la transcendència del cost d'insularitat existeix un grau elevat de confusió, de desconcert i d'error. Es dona el cas curiós que gairebé tothom en parla i gairebé mai ningú no sap ben bé de què parla. A la manca d'idees definides i precises s'hi afegeix, com és natural, l'emoció, la commoció i la torbació. Per això del cost d'insularitat se'n parla en llargues perorates, amb grans remugaments i amb sorolloses protestes. Així a l'entorn del cost d'insularitat s'ha mogut en els darrers quinze o vint anys un gran enrenou, molt poca reflexió i encara menys investigació. Ha estat aquest, i continua essent-ho, un tema utilíssim per a destrejar, per a desbarrar i per a esplaiar-se dient disbarats o vaguesats.

La qüestió central rau, a parer nostre, en el fet que quan es parla del cost d'insularitat no es manegen idees definides, delimitades i determinades sobre allò que s'entén per cost, allò que és la insularitat i allò que constitueix l'anomenat cost d'insularitat. Si hom aconsegüís d'establir una definició de l'esmentat concepte precisa, entenedora i a l'abast de tothom, s'hauria acabat de rel la discussió sobre el tema per tal com s'ensorraria, d'aquesta manera, la capacitat del problema per a encendre polèmica i promoure remugaments. Però no és fàcil d'aconseguir això. El cost d'insularitat no es pot definir en poques paraules i en paraules clares i en termes complets i alhora senzills. La realitat a què fa referència és molt àmplia i a més és complexa: en ella s'hi entreteixen aspectes de naturalesa tan diversa com els geogràfics, els socials, els culturals, els polítics i els econòmics. Tot i amb això, és menester deixar de banda les ganes de remugar i substituir-les per l'afany, sempre afalagador, de raonar i d'entendre.

Posats en això, convé que acceptem de bell antuvi que no podem donar una definició única del cost d'insularitat. Són possibles tantes definicions com aspectes parcials es poden distingir en ella. Entre aquests, però, encara que molts, es poden separar uns quants com a més importants. El fet que una matèria sigui àmplia no significa que no sigui acotable. La selecció serà més o manco laboriosa, però sempre serà possible. La nostra tria proposam de fer-la elegint entre totes les definicions possibles de cost d'insularitat les tres que resultin més rellevants des del punt de vista de la seva repercussió sobre un nombre més gran d'unitats de producció i de consum residents a les illes. D'acord amb aquest criteri, ens quedarien dins el garbell entre tres i cinc definicions diferents de cost d'insularitat.

La primera definició seria aquella que estableix que el cost d'insularitat equival a la diferència entre el total dels costos de transport, suportats per les unitats de producció i de consum residents a les illes en relació a l'import dels costos de transport que aquestes unitats haguessin suportat en el cas en què els costos de transport efectius de la regió fossin iguals als mitjans del conjunt espanyol. Aquesta definició, d'una

El tripijoc del cost d'insularitat

manera immediata, donaria lloc a tres definicions diferents, segons el divisor elegit per al càlcul de les **xifres mitjanes** del cost del transport a les illes i en el conjunt espanyol. Un divisor podria ser el nombre de persones que componen la població absoluta, l'altre podria ser el valor del PIB i l'altre, finalment, podria ser el valor final de la producció de béns i serveis. No fa gaire vàrem tenir l'oportunitat d'exposar, amb detalls i indicacions, que en els tres casos exposats apareix un diferencial, això és un major import dels costos, en contra de les illes. En aquests tres casos, per tant, es pot dir que existeix el cost d'insularitat, però el seu import en tots tres casos és d'una quantia insignificant. Vegeu en aquest respecte l'obra «Informe sobre el cost d'insularitat», publicada per la Conselleria de Transports del Consell General (Cf. op. cit. quadre 4, pàg. 35 i explicació annexa).

Una altra definició de cost d'insularitat seria aquella que establís que el citat cost equival al diferencial que es dona entre els nivells dels preus dels productes de consum, especialment dels de caràcter peridor, en relació als vigents en el conjunt de l'Estat i en indrets concrets com és ara Barcelona, València i Alacant. En el context de l'obra citada en el paràgraf anterior vàrem tenir ocasió d'exposar que els diferencials esmentats moltes vegades no existeixen i que quan existeixen no presenten magnituds apreciables. Des del punt de vista del consum sembla que es pot dir, amb prou fonament, que el cost d'insularitat dins el conjunt regional és, a tot estirar, insignificant.

La tercera definició que hom proposa de cost d'insularitat és la que s'establiria en funció de la diferència que existeix a les illes en relació al conjunt espanyol pel que fa als preus a peu de fàbrica dels béns de producció intermedis destinats a proveir els processos interiors de producció industrial. També en el context de l'obra citada abans vàrem tractar aquesta qüestió analitzant les diferències dels preus a peu d'obra dels materials de la construcció. D'aquesta anàlisi, i de la seva actualització a juny del 1982, es dedueix que el conjunt dels materials de la construcció no porten implícits uns costos de transport superiors als mitjans del conjunt de l'Estat. Les diferències que s'observen són degudes a causes alienes al transport i als serveis d'intermediació externs a la regió. Per tant, des del punt de vista d'una de les principals branques productives de les illes, també s'ha de concloure que el cost d'insularitat no existeix o pel cap alt és irrellevant.

A tall de conclusió volem donar un consell. El següent. Qui estigui realment interessat a conèixer el funcionament de l'economia de les Balears que no s'embulli amb el cost d'insularitat. Aquest no és un gran tema. No és una qüestió interessant. No és un assumpte de relleu. És un tripijoc.

Els costos d'insularitat

Fa uns quants anys vaig fer un estudi sobre el cost d'insularitat. El procés d'anàlisi va resultar tan ardu que, d'ençà d'aquells dies sempre he procurat esquivar tractar el tema. El meu problema era i és l'honestitat intel·lectual, ja que encara que crec que el cost d'insularitat no és una entelèquia, consider que no es pot demostrar científicament la seva existència i molt manco avaluar la seva quantia. Així i tot, la seva quantificació pot haver constituït una base útil per pressionar i exigir un nivell determinat de compensacions econòmiques a l'Administració central, basant-nos en criteris d'equitat interregional.

En la meua opinió no existeixen lleis generals que expliquen el cost d'insularitat, ni magnituds que el compruguin, ni unitats de mesura apropiades. A nivell teòric, tan sols podem admetre que la insularitat és una variable que, juntament amb d'altres, pot influir positivament o negativament sobre el benestar d'una comunitat determinada.

Si postulam que la magnitud de benestar econòmic d'una comunitat (incloses les comunitats insulars) pot mesurar-se en termes de renda per càpita, i això s'admet cada volta amb més reserves, observam que, sense anar més enfora, les Illes Balears actualment ocupen un dels primers llocs en la classificació de les províncies espanyoles, ordenades d'acord amb la seva renda per càpita. Per la qual cosa, en termes globals, s'infereix, en el nostre cas, que si admetem l'existència d'uns determinats costos d'insularitat, també haurem d'admetre que aquests costos poden compensar-se, gràcies a la intervenció d'altres variables i fins i tot gràcies a la interrelació de la insularitat amb altres variables.

La variable insularitat, en ella mateixa, resultaria poc significativa per a explicar el grau de benestar de les comunitats insulars. Tan sols arriba a tenir tot el seu significat quan es combina amb altres variables dependents de la població (nombre d'habitants, nivell cultural, formació empresarial, esperit d'empresa, etc.); de l'extensió i riquesa naturals del territori insular, de la distància física i grau de marginalitat respecte al centre de gravetat d'espais econòmics més amplis, etc.

Una metodologia menys ambiciosa consistiria en la realització d'anàlisis parcials, com per exemple la resultant de comparar els costos de transport generats en les comunitats insulars amb els costos mitjans d'altres regions. Aquest enfocament ha permès, en temps passats, fixar les bases del diàleg amb l'Administració Central, amb l'objecte de recaptar millors infraestructura o un ventall de subvencions de caràcter compensatori.

Les anàlisis realitzades fins al moment s'han fet sobretot del punt de vista del consum i no s'ha aprofundit prou en l'estudi de la incidència de la insularitat en la formació dels costos de diverses activitats econòmiques (punt de vista de la producció), i això realment permetria qualificar els avantatges i desavantatges derivats de la seva localització i funcionament, tant si es tracta d'activitats existents com d'altres de possible implantació.

En la meua opinió, els estudis sobre insularitat han contemplat amb caràcter quasi exclusiu la vessant econòmica de la seva problemàtica i han oblidat altres components de la qualitat de vida, entre els quals probablement sobresortiria la sanitat, la cultura i la conservació del medi natural.

Tampoc s'ha posat atenció suficient a la dimensió política de la insularitat i no tan sols en el sentit de descuidar l'anàlisi dels problemes polítics diferencials que planteja la condició insular, sinó que així mateix consider que els estudiosos del

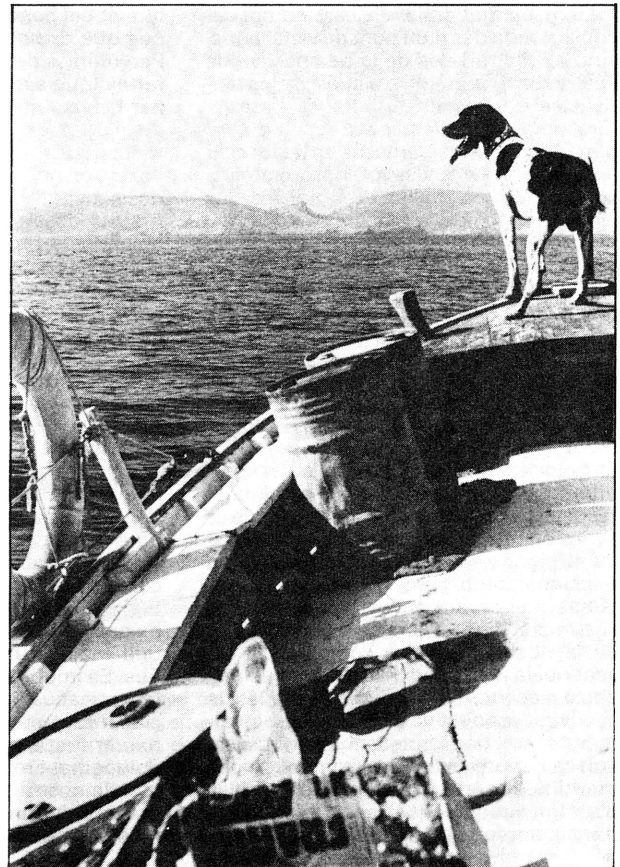

Foto Toni Catany

tema haurien de prendre consciència que la seva solució és eminentment política, i això actualment es desprèn en major evidència de l'anàlisi del text de la Constitució, de la LOFCA i del projecte de Llei del Fons de Compensació.

Com a exemple, crec recordar que la insularitat, a efectes de distribució del Fons, es valorà en un 10 %. Des d'un punt de vista tècnic aquest valor hauria pogut ser un 5 o un 25 % amb el mateix fonament, ja que, com deia a l'inici d'aquest article, crec que parlar d'insularitat com un cost global no té sentit des d'un punt de vista tècnic econòmic.

Finalment, consider que es pot demostrar fàcilment que els problemes que planteja la insularitat són més difícils de compensar per part de les Illes Menors, per la qual cosa els ingredients de solidaritat que es contempen en la normativa esmentada anteriorment per resoldre les desigualtats existents entre les diverses comunitats autònomes, també es plantegen i s'han de resoldre, si cal, amb majors dosis d'imaginació, realisme i solidaritat, en el si d'una comunitat autònoma com la nostra que es caracteritza fonamentalment per la seva condició insular.

PERE COSTA

La insularitat

La insularitat de les Balears no pot ser considerada des d'un punt de vista teòric, sinó al contrari des de la perspectiva de l'estructura econòmica actual i de les tendències d'evolució que des de l'estructura poden manifestar-se. Per una altra part el fet de la insularitat és un factor clau a considerar en qualsevol anàlisi o projecció que sobre la realitat econòmica de les Illes pot instrumentar-se.

Els efectes i conseqüències de la insularitat no són d'un sol signe, sinó que es manifesten en algunes circumstàncies de forma favorable i en altres de forma desfavorable des d'un punt de vista econòmic considerant la renda dels factors de producció i la seva perspectiva de creixement.

Com aspectes positius s'han de considerar fonamentalment la imatge de l'oferta turística de les Illes qualitativament diferenciada per la seva discontinuïtat respecte al continent en relació a altres zones en oberta competència amb la nostra oferta. En segon lloc i en certa manera relacionat amb l'anterior l'impacte ambiental del nostre entorn, a excepció de circumstàncies de caràcter catastròfic, és de la nostra exclusiva competència essent nul·la la dependència de la regió respecte a economies externes derivades de l'activitat productiva d'altres àrees. Igualment el coll de la botella, que en qualsevol cas representen les comunicacions marítimes i aèries, salvaguarden les illes d'un funcionament col·lapsat en els seus principals serveis, com a conseqüència de demandes puntuals que el transport

individual per carretera propicia cap a zones que disposin d'un teòric fàcil accés. Per últim i des d'una perspectiva d'«oferta» (que a nivell regional es compensa per l'efecte negatiu en la «demanda»), la insularitat pel doble joc dels límits del mercat local i el cost del transport des de l'exterior pot proporcionar a determinades activitats un efecte protector que permet, el desenrotllament o manteniment d'activitats productives que en un altre cas desapareixerien enfront de la competència exterior.

Els aspectes negatius de la insularitat poden resultar més evidents i propers, però en qualsevol cas el seu efecte pot tenir unes conseqüències distorsionants com resultat d'una tasca de desgastament que la seva funció ocasiona sobre l'estructura econòmica. Salvant les distàncies, la insularitat constitueix una circumstància natural limitativa com la poden suposar circumstàncies climatològiques adverses, en qualsevol cas; en resum: es tracta d'una situació en què, comparativament amb altres àrees, arribar a un determinat nivell de benestar exigeix dedicar al procés de producció una major quantitat de factors productius. És important fer notar que els aspectes negatius externs tenen conseqüències més greus en aquelles àrees que no han arribat a un primer estadi de desenvolupament respecte a altres regions, tals com la nostra, en la qual s'ha superat un determinat nivell de desenvolupament mesurat per la productivitat dels factors utilitzats.

Les principals limitacions de la insularitat balear resideixen en la ruptura que el sistema de transports i comunicacions suposen en l'estructura econòmica balear respecte al mercat i sistema productiu continental. A aquesta limitació se li ha d'afegir la distorsió adicional que representa la disgregació de la unitat regional a nivell d'Illes que suposa de fet la inexistència d'una estructura econòmica vertebrada a nivell regional.

En segon lloc la dependència dels inputs i dels béns de consum respecte a l'exterior, i la necessitat en multitud d'activitats d'expandir la producció per damunt de l'exclusiu àmbit del mercat insular fa que patiguem un cost de transport adicional, que efectivament repercuteix limitant el valor afegit dels processos productius, o la capacitat d'estalvi de les economies domèstiques mantenint-se standards de consum sempre en referència a la situació que es derivaria de la no insularitat.

Finalment s'ha de fer referència a l'escassetat de recursos naturals, que en alguns casos, com és ara els derivats dels cicles plurianuals de pluviometria, exigeixen un límit al no ser disponible cap altre recurs que els propis, necessitant-se d'una autosuficiència insular. S'ha de concloure afirmant que les conseqüències negatives de la insularitat poden ser en bona mida neutralitzades per una adequada organització social que està en les nostres mans aconseguir-la, fer-ho és el repte social i polític més important de la societat dels nostres dies.

ANTONI FLEIXAS

4 Gats
Galeria d'Art

c/. sant sebastià, 2 i 3
tel. 22 64 93
ciutat de mallorca

Paco Simón

Febrer 83

Cost d'insularitat (i creixement econòmic)

Des del primer moment que vaig tenir l'oportunitat d'estudiar l'estructura econòmica de les Illes Balears, em va sobtar les fortes diferències econòmiques existents entre cadascuna de les illes, i molt especialment, el model de creixement, que al llarg dels anys seixanta i setanta, va anar consolidant l'economia menorquina, que a diferència de Mallorca i Eivissa-Formentera no s'ha basat en el turisme.

Així el cost d'insularitat, si l'entendem com un «cost intern de producció» diferencial respecte a d'altres zones (V. Miquel Alenyar. **Informe sobre el cost d'insularitat.** C.G.I. Palma, 1980), condicionant el procés de creixement de la trama productiva de cadascuna de les illes, però com ja hem posat de manifest la resposta que se li ha donat ha estat ben diferent. Per què? O és que aquest cost diferencial no ha existit per als menorquins permetent-los un desenvolupament relatiu més important del sector industrial?

Al meu entendre existeix en tota economia un agent viu, actiu dinàmic, que li dona vida i personalitat, que la defineix de forma diferent a d'altres economies, que genera diferents estructures productives i socials, diferents hàbits de consum i diferents nivells de renda respecte d'altres economies. Em referesc a la inversió productiva per sobre de qualsevol altre tipus de variable condicionant del creixement econòmic com ho puguin ser els accidents geogràfics, la dotació de recursos naturals, etc., o com ho pugui ser en aquest cas concret el cost d'insularitat.

Evidentment que aquests elements condicionen el tipus o la relació d'inversions en cada etapa o fase de creixement, però no poden ser mai contemplats o analitzats com els determinants en última instància de la inversió. Ans el contrari, hauríem de saber emplaçar-la —primer de tot— en funció d'una determinada estructura social.

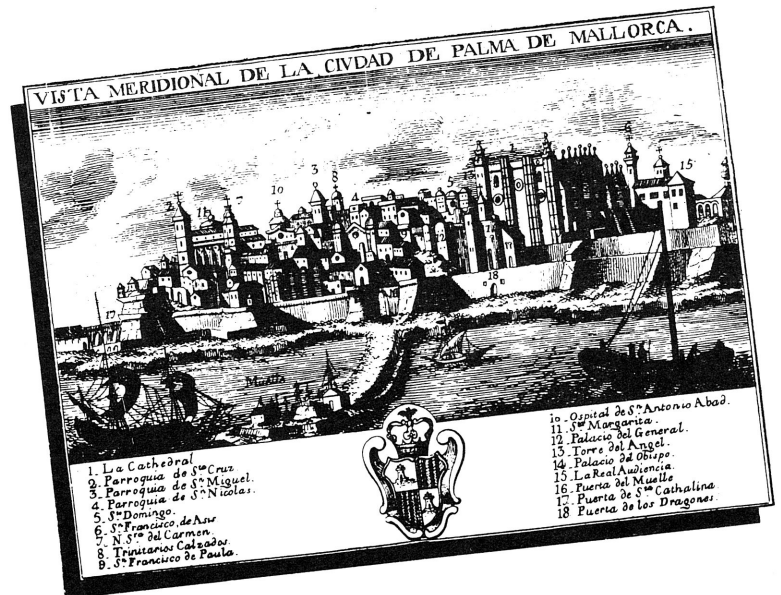
Amb aquesta petita reflexió el que voldria és introduir una idea molt senzilla però que a vegades se sol oblidar, i és el fet que una economia no és més que el reflex de l'activitat humana que s'hi desenvolupa, i això, sempre en funció d'una determinada estructura social, que s'ha anat creant al llarg de la història.

Fa cent anys les illes Balears presentaven una economia que no era capaç de créixer, o que si ho feia, era a un ritme no suficientment ràpid com per poder donar feina al contingent de nous treballadors que arribaven a l'edat de treballar, que per aquella època ho devien fer bastant més aviat que no ara.

Aquesta migresa en el creixement balear del XIX, determinat per una feble inversió productiva, feia que les Balears fossin una economia de clar signe emigratori.

¿Estava aquesta situació condicionada perquè les indústries d'aquella època com el tèxtil o d'altres, no es podien desenvolupar a les nostres illes, perquè havien de suportar un major «cost intern de producció» respecte a d'altres zones; o perquè una determinada estructura social existent en aquella època a Balears bloquejava la inversió sense donar-li sortida cap a d'altres branques o sectors productius que no fossin les activitats agrícoles?

De fet existeixen avui a Balears un bon grapat d'indústries manufactureres en sectors ben diferenciats. A més a més s'han localitzat amb un pes relatiu més important a Menorca que a la resta d'illes. ¿Tant han canviat al llarg dels anys els «costos interns de producció» diferencials a Balears respecte a d'altres zones? I entre les mateixes illes? I si ho han fet ha estat perquè s'han produït alguns canvis en la nostra condició d'insularitat?

Una postal de la ciutat de Mallorca (1779)

Com d'altres tipus de costos geogràfics o de manca de recursos naturals, de població, tecnològics, empresarials, etc., els costos d'insularitat poden condicionar amb major o menor grau la tria dins el ventall de possibilitats que tota economia té per a créixer.

Evidentment en unes aquest ventall serà més ampli que en altres en funció d'aquests condicionaments però sempre l'element clau i dominant del creixement és la iniciativa que dona vida a la inversió productiva.

Balears sembla que pel moment ha fet una bona tria ja que en els darrers anys l'especialització turística, li ha permès situar-se en el primer lloc en renda per càpita d'Espanya. Qui s'ho hagués cregut fa cent anys? S'hagués al·legat aleshores que això no seria possible pel nostre condicionament insular?

El turisme ha desenvolupat —més bé o malament— els avantatges comparatius de l'economia balear, i en funció d'aquesta especialització s'han minimitzat els desavantatges econòmics que pogués representar —entre d'altres— l'haver de suportar un cost d'insularitat. Sempre però, tenint en compte l'excepció de Menorca, que no per això ha deixat de tenir taxes de creixement inferiors a les d'altres illes, ans al contrari, fins i tot superiors.

L'essencial doncs, no són els condicionaments econòmics com ho puguin ser els costos que es deriven de la insularitat o la pregunta sobre la importància que tenen o que deixen de tenir sobre la nostra economia, —tot i que és molt important— conèixer-los i si és possible quantificar-los. L'essencial —per a mi— són les iniciatives que saben donar resposta a aquest(s) condicionant(s), i per tant, l'estructura social i política que les sap alimentar i potenciar, i que com posa de relleu el cas de les Balears, poden ser ben diferents.

Entrevista a Joan Ramallo

Quan Joan Ramallo ingressà l'any 1977 a la Facultat de Dret de Ciutat com a professor de Dret financer i tributari, ben aviat corregué el rumor de la seva pertinença a l'Opus Dei —la qual cosa, en aquelles circumstàncies, no era res de l'altre món—. Poc després, un periodista interessat el qualificà de liberal. Això coincidí amb el seu nomenament de representant del Consell General Interinsular en la comissió constituïda per discutir amb el Govern la transferència de competències de l'Administració central. Feia temps que la seva manera d'obrar s'havia guanyat el suport del professorat, de l'alumnat i del personal no docent progressistes, i així fou elegit degà i vicerector, al mateix temps que el sector de la congregació l'acusava de criptocomunista. Finalment, Joan Ramallo es

presentà a les recents eleccions de les Corts Generals dins la candidatura del P.S.O.E. en qualitat d'independent, i sortí elegit, també. A poques persones que coneixen la bona relació existent entre un nombrós grup de professors de la Facultat de Dret i la Federació Socialista Balear els degué venir de nou l'anunci. Bastarà recordar la col·laboració prestada pels professors en la redacció de l'avantprojecte socialista d'Estatut d'autonomia, l'esborrany de l'esperat text legal. La cosa estranya, encara que no excepcional, és que Ramallo hagi arribat al terreny del socialisme procedint d'una família benestant i gens suspecte d'esquerrana. Coneguem, per començar, el camí que ha recorregut per arribar-hi:

—La meva participació com a independent en la política de partit i en la política estatal, en concret la participació en unes eleccions generals, té una història darrera que és imprescindible tenir en compte per poder interpretar-la. La història, que per una altra banda no és gaire espectacular, afecta moltes de persones que durant els anys seixanta, fonamentalment, estudiàvem a la Universitat. No podem oblidar que aquests anys es va donar una activitat especial per part dels estudiants. Sobretot la creació del Sindicat democràtic d'estudiants, que va substituir el S.E.U. Això va suposar una conscienciació i una lluita polítiques en contra del franquisme i de la dictadura que varen ésser acceptades àmpliament. Aquella experiència política que vàrem viure d'una manera intensiva com a estudiants ens va comprometre amb unes idees i unes activitats que ens han seguit acompanyant els anys següents. Vull dir que quan un jove estudia a la Universitat i veu amb claredat una sèrie de punts polítics, i actua en conseqüència, en molts de casos els continuarà prenent i desenrotllant a altres nivells. Els anys setanta, els qui havíem estudiat els anys anteriors érem professors no numeraris a la Universitat (concretament jo era a la Universitat de Madrid). Aquests anys, encara vivint en Franco, la lluita política es va desplaçar dels estudiants als P.N.N.s, els quals dugueren unes lluites política i sindical molt importants. Jo crec que això, el fet de no abandonar un tipus de lluita política, és el que en un moment m'ha duit a participar d'una manera més organitzada en les activitats polítiques, i és cert que he cregut que l'oferta del Partit Socialista Obrer Espanyol era l'oferta, quasi exclusiva, que millor encarnava una sèrie de fins que durant anys s'havien

fet o proposat. La meva activitat política no és d'avui, sinó que ve de temps enrera, de quinze anys enrera, en el sentit que he explicat. Ara bé, és evident que avui a Espanya l'activitat política es fa a través dels partits polítics i de les institucions que la Constitució i tot l'ordenament preveuen a un Estat democràtic.

A tot l'anterior s'haurien d'afegir els cinc anys que he passat a la Universitat de Palma. A qualsevol col·lectiu sempre hi ha opcions diferents que s'han de decidir. Això és un fet polític i jo he participat bastant en les decisions de política universitària que aquí s'han pres. L'activitat centrada, just, en el món universitari de Palma m'ha continuat oferint possibilitats de practicar la política encara que fos a nivell mínim.

En tercer lloc, la meva vinculació al P.S.O.E. no és d'avui ni de fa dos dies, perquè en part és l'arrel d'allò que abans ja he exposat sobre la meva activitat durant el període universitari. Moltes de les persones que som en el Parlament i a altres institucions de l'Estat érem companys de Facultat. Des d'abans que s'aprovàs la Constitució, el partit socialista ja m'havia cridat en qualche ocasió per col·laborar en tasques determinades, tant a nivell de Balears com a nivell estatal. Tot plegat, ha donat lloc que jo em plantejés aquesta col·laboració en un sentit positiu i no merament passiu com fins ara, en certa manera, s'havia efectuat.

Per una altra banda, jo crec que les persones són individus, però no tothom ho entén així i costa fer veure que una persona ho és amb la seva història, amb independència de la seva família o de determinats components de la seva família. Cal respectar en tots els casos les persones, la seva evolució, el seu pensament, i no confondre o no servir-se de la imatge

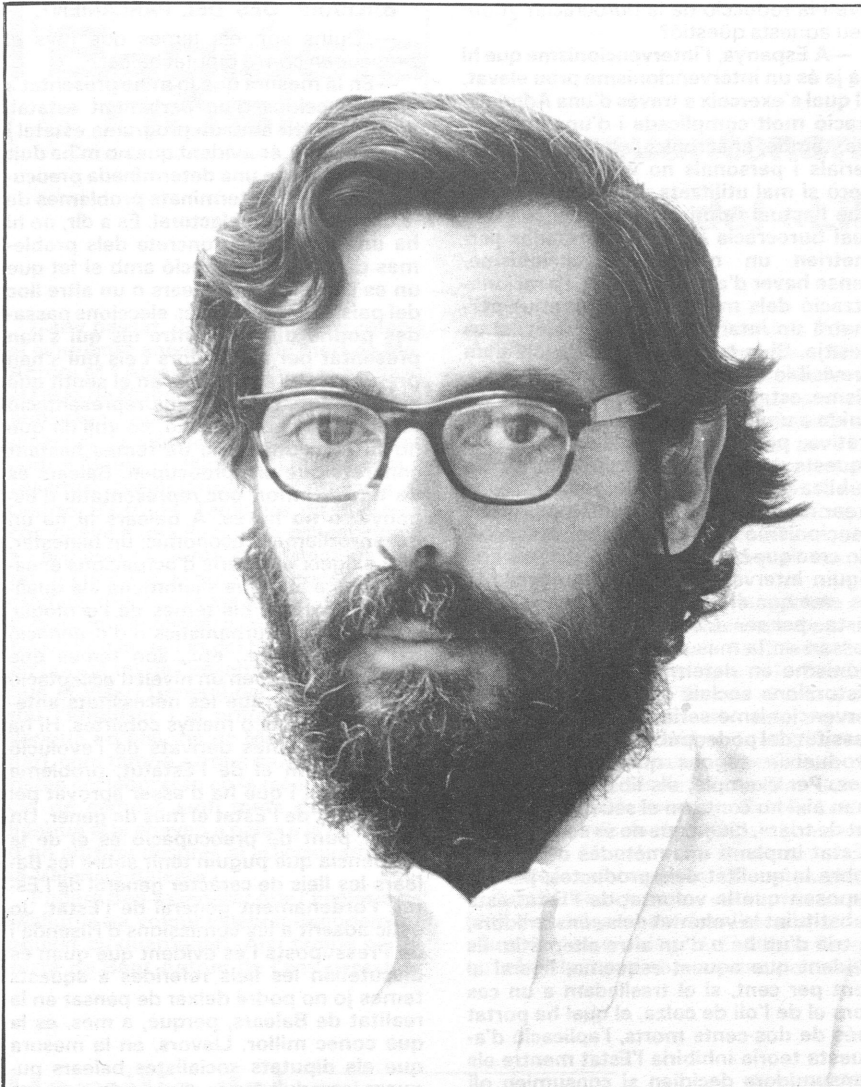
familiar per a qualificar les persones d'aquesta família. A més a més, les idees polítiques no tenen res a veure amb les relacions internes familiars, en el meu cas és ben segur que no hi tenen res a veure. Jo, als meus familiars, els estimo i aprecio per damunt del que pensen i del que pens. La relació visceral que un té és tota una altra categoria que no es mescla amb les idees i les evolucions polítiques. Mon pare sempre ha respectat el que jo fes o deixàs de fer des que tenia divuit anys. Per tant, no s'ha de qualificar una persona per la família, ni la família per la persona, sinó que s'ha de respectar les persones com a individus i distingir allò que són relacions de sang i el que són les idees polítiques d'aquesta gent. Una cosa no té per què mesclar-se amb l'altra.

AUTONOMIA FINANCERA

—Què significa l'autonomia financera?

—La paraula autonomia, ja sigui política, financera o universitària, té un sentit relatiu, és a dir, un ens és autònom respecte d'un altre. El concepte d'autonomia mai no és absolut, sinó que és un concepte relacional i defineix el tipus de relacions que es manté amb uns altres. Per a mi, autonomia vol dir que un ens és diferent d'un altre, que no està subsumit dins un altre. Quan es parla d'autonomia financera, jo no he considerat mai que sigui l'absoluta capacitat d'un òrgan per poder decidir les qüestions financeres, sinó que és un concepte relatiu i relacionable, com ja he dit abans.

Dins l'autonomia financera hem de distingir dos vessants, que són l'autonomia per a les despeses públiques i l'autonomia per als ingressos públics. Si ens referim a l'autonomia financera de les Comu-

IMPOSTS DE LA COMUNITAT AUTÒNOMA

—¿Amb quins recursos comptarà la Comunitat autònoma balear per al seu finançament?

—Es tracta de recursos establerts en la Constitució i que estan regulats per la Llei de finançament de les Comunitats autònomes. Els recursos que l'Estatut té previstos, si s'aprova tal com està redactat el Projecte, no són diferents dels de la resta d'estatuts, a excepció del del País Basc, que té un sistema de concerts econòmics diferents. El finançament és un dels punts d'homogeneïtat de les Comunitats autònomes. En aquest sentit, la Comunitat balear tindrà uns ingressos del seu patrimoni, uns ingressos derivats dels tributs que pot establir, uns ingressos derivats dels tributs cedits per l'Estat, recàrrecs sobre impostos estatals, participació en impostos estatals, a més dels recursos clàssics dels productes de les multes i sancions, o productes d'operacions de crèdit, possibilitat d'emetre deute pública i les assignacions que vinguin donades pels impostos generals de l'Estat.

—La Constitució autoritza a les Comunitats autònomes la creació d'imposts sobre conceptes nous, però alguns estaments han retret que aquesta eventualitat pot ésser causa de desigualtats interterritorials, a més de la impopularitat que comportaria. ¿Vostè és partidari d'aquesta classe d'ingressos?

—La Constitució permet la creació de tributs propis, i les lleis generals de l'Estat i l'Estatut també. Per tant, no crec que això sigui causa, és clar, de cap «il·legalitat». Si substantivament qualcú demana si això pot ésser causa de desigualtat respecte d'altres Comunitats que no estableixin l'impost, se li haurà de respondre que la situació real de les Comunitats autònomes no és la mateixa a cadascuna i que, en conseqüència, els impostos que existeixin a cadascuna tampoc no tendran perquè ésser iguals. La igualtat o desigualtat s'ha de valorar sempre entre Comunitats que tinguin la mateixa situació econòmica. No crec que, de principi, sigui motiu de desigualtat el fet que una Comunitat autònoma estableixi uns determinats impostos propis. D'altra banda, encara no se n'ha creat cap, d'impost propi, a una Comunitat autònoma i s'hi hauran d'establir per llei del Parlament autònom, perquè no els regulen ni la Constitució ni la L.O.F.C.A. ni els estatuts d'autonomia. El que si hi ha són una sèrie de normes o principis de limitació per a aquests impostos propis en la Constitució, com per exemple que no podran afectar una Comunitat externa, en el sentit que els tributs que s'estableixin no podran ésser tributs que afectin a béns situats fora del territori de la Comunitat i no podran suposar una obstaculització a la lliure circulació de les mercaderies i als serveis. No podran incidir, tampoc, sobre les relacions entre les distintes Comunitats. Internament sí que es podran posar i elevar el nivell de pressió fiscal. En el cas de les Balears, que són una de les primeres províncies en renda per càpita d'Espanya, seria ben possible establir uns im-

nitats autònomes o de les Corporacions locals, aquesta ha d'ésser, d'entrada, una autonomia per a les despeses públiques, perquè en definitiva les despeses públiques són aquelles quantitats de doblers que es destinen al manteniment d'uns determinats serveis públics. I les despeses públiques s'han de decidir. Si no hi hagués autonomia per a les despeses públiques, els serveis que s'han de mantenir ja no serien decidits autònomament. El tema de l'autonomia per a les despeses públiques va lligat a l'autonomia de decisió sobre els serveis públics que una Comunitat autònoma vol mantenir o no. Si t'obliguen a gastar una determinada quantitat per a un fi concret, t'estan senyalant els fins que has de complir. La ruptura d'aquesta imposició pot venir i ha de venir donada a través de l'autonomia per a la despesa, amb uns doblers de la Comunitat autònoma i amb un poder de decisió sobre la destinació dels doblers. Això ens du a l'autonomia de les finalitats, de les preferències que la Comunitat pugui tenir. El segon vessant de l'autonomia financera és l'autonomia per

als ingressos públics, perquè per poder fer front a les despeses fa falta disposar d'uns ingressos. Quant als ingressos, és més difícil de sostenir un concepte de l'autonomia menys relatiu que el de l'autonomia per a les despeses públiques. L'autonomia per als ingressos públics és més difícil que l'autonomia per a les despeses públiques. L'autonomia per als ingressos és més perillosa perquè cada ens (l'Estat, la Comunitat autònoma o el municipi) no pot decidir autònomament quin tipus d'ingressos vol establir ni fins a quin nivell de pressió fiscal pot arribar, perquè com tots els recursos procedeixen de la mateixa font, és a la font, a l'economia dels contribuents, on s'ha de mirar fins quin punt poden donar. De tota manera, això no vol dir que no hi hagi d'haver unes determinades zones d'autonomia financera respecte dels ingressos públics de les Comunitats autònomes, una autonomia financera que en part és en el Projecte d'Estatut d'autonomia balear i que ja està establerta en els altres estatuts, a la Llei de finançament de les Comunitats autònomes, etc.

posts complementaris sobre la renda, o uns recàrrecs sobre els impostos estatals de la renda, que a altres comunitats no tendrien sentit perquè són les darreres en renda per càpita.

Els impostos sempre susciten impopularitat, i ja hem vist que hi ha hagut programes electorals en aquesta darrera campanya que jugaven molt amb la reducció d'imposts, perquè això és popular. Posar impostos i elevar impostos són les coses més antipopulars, siguin els que siguin. L'elevació d'imposts sempre és impopular perquè el particular no vol que li llevin uns doblers de la seva economia privada i que els duguin a una economia del sector públic, encara que es faci per mantenir serveis que beneficien a tota la Comunitat. És un principi de sociologia financera aplicable a tot tipus de tributs, els posi el qui els posi.

—Diferents sectors nacionalistes han definit el Fons de compensació interterritorial que s'ha de constituir com un mitjà per a continuar l'explotació dels països rics per l'Administració central. ¿Vostè comparteix aquest supòsit?

—No el compartesc del tot, perquè potser jo no partesc dels supòsits dels partits nacionalistes. Llavors, no podem coincidir en la qualificació o en l'opinió sobre el tema del Fons de compensació interterritorial. Jo partesc —ja ho comentava abans— que el territori espanyol no és igual, i les desigualtats territorials en aquest país, com les personals a nivell de renda, són encara notables i estan molt aguditzades. Per això crec que un Estat ha de procurar evitar aquestes desigualtats i una manera d'aconseguir-ho és transvasant quantitats monetàries d'unes zones a les altres. Òbviament, en una zona rica un nacionalista pot afirmar que és una explotació de la seva riquesa. Des d'un punt de vista estatal, no just es veu el del territori ric, sinó que també es veu el del territori menys afavorit i el resultat d'aquesta opció és intentar llimar les desigualtats. El Fons de compensació interterritorial és un mitjà per atracar una mica les zones desiguals que hi ha dins Espanya avui, encara, i poden esser-ho més si no s'hi posa remei.

INTERVENCIONISME DE L'ESTAT

—¿És compatible l'augment de l'intervencionisme amb la reforma administra-

tiva i la reducció de la burocràcia? ¿Com veu aquesta qüestió?

—A Espanya, l'intervencionisme que hi ha ja és un intervencionisme prou elevat, el qual s'exerceix a través d'una Administració molt complicada i d'una burocràcia, també, anacrònica, amb mitjans materials i personals no vull dir escassos, però sí mal utilitzats. Això em fa pensar que l'actual Administració pública i l'actual burocràcia pública reformades permetrien un major intervencionisme, sense haver d'augmentar-les. La racionalització dels mitjans administratius permetrà un intervencionisme major, si es desitja. Si la teva pregunta parteix d'un previsible augment de l'intervencionisme estatal, com aquesta previsió va unida a una previsió de reforma administrativa, pens que s'han de fer quadrar aquests dos factors: que l'Administració pública sigui capaç d'intervenir sense crear més burocràcia. Tanmateix, l'intervencionisme no és un principi essencial. No crec que hi hagi partits o governs que siguin intervencionistes per principi. Jo no crec que el P.S.O.E. sigui intervencionista «per se». L'intervencionisme és necessari en la mesura que el no-intervencionisme en determinats aspectes crea distorsions socials i econòmiques. L'intervencionisme seria, si tant vols, la necessitat del poder públic d'impedir que es produeixin segons quines conseqüències. Per exemple, els liberals, en Friedman així ho conta en el seu llibre «Llibertat de triar», diuen que no és correcte que l'Estat implantí uns mètodes de control sobre la qualitat dels productes, perquè suposen que la voluntat de l'Estat està substituïnt la voluntat dels consumidors, la tria d'un bé o d'un altre alternatiu. És evident que aquest esquema, liberal al cent per cent, si el traslladam a un cas com el de l'oli de colza, el qual ha portat més de dos-cents morts, l'aplicació d'aquesta teoria inhibiria l'Estat mentre els consumidors decidien si consumien oli de colza o no, i s'anaven morint. Aquí cal una intervenció, jo no en tenc cap dubte. L'intervencionisme no és cap «hobby» o un desig d'intervenir per intervenir. No hi hauria d'haver més intervencions que les necessàries per tal que els fins polítics d'un govern es puguin dur a terme. Si la població i els poders fàctics els compleixen, l'intervencionisme no té raó d'esser.

BALEARS, DES DEL PARLAMENT

—¿Quins són els temes que més el preocupen com a diputat balear?

—En la mesura que jo m'he presentat a unes eleccions d'un parlament estatal, dins un partit amb un programa estatal i no localitzat, és evident que no m'ha duit a presentar-me una determinada preocupació per uns determinats problemes de la circumscripció electoral. És a dir, no hi ha una vinculació concreta dels problemes de la circumscripció amb el fet que un es presenti per Balears o un altre lloc del país. Fins i tot, en les eleccions passades podria distingir entre els qui s'han presentat per a senadors i els qui s'han presentat per a diputats, en el sentit que els senadors sí tenen una representació territorial. Amb tot i això, no vull dir que no hi hagi una sèrie de temes bastant concrets que em preocupen. Balears és un territori molt poc representatiu d'Espanya, o no ho és. A Balears hi ha un desenrotllament econòmic, un benestar, que exigeix una sèrie d'actuacions encaminades a allò que s'anomena «la qualitat de la vida». Els temes de l'ecologia, dels desastres urbanístics o d'ordenació del territori, etc., etc., són temes que avui, aquí, ja tenen un nivell d'acceptació ben elevat, perquè les necessitats anteriors estan més o menys cobertes. Hi ha uns altres temes derivats de l'evolució política, com el de l'Estatut, problema conjuntural i que ha d'esser aprovat pel Parlament de l'Estat el mes de gener. Un tercer punt de preocupació és el de la incidència que puguin tenir sobre les Balears les lleis de caràcter general de l'Estat, l'ordenament general de l'Estat. Jo estic adscrit a les comissions d'Hisenda i de Pressuposts i és evident que quan es discuteixin les lleis referides a aquests temes jo no podré deixar de pensar en la realitat de Balears, perquè, a més, és la que coneix millor. Llavors, en la mesura que els diputats socialistes balears puguem introduir qualche punt de vista, no que beneficiï, sinó que s'acomodi més a la realitat de Balears, haurem de fer-ho. Això és una pura congruència entre la realitat que un coneix i la norma que s'ha de crear. Si un estableix una llei i no ho fa sotmetent-la a la realitat, corre el perill que no serveixi.

ANTONI NADAL

RÀDIO POPULAR

una amiga de tot lo dia

C. O. P. E.
MALLORCA

Cinquantenari de Mn. Alcover

VII centenari del «Libre de Blanquerna»

L'any passat, dia 8 de gener, es complí el cinquantè aniversari de la mort de Mn. Antoni M.ª Alcover i Sureda. Aquell dia al «Diario de Mallorca», Francesc de B. Moll publicava un article commemoratiu, glossant la significació de Mn. Alcover com a filòleg i folklorista, i també com a sacerdot exemplaríssim. L'horabaixa el Centre d'Estudis Teològics de Mallorca convidava a una Eucaristia concelebrada a l'església de Santa Magdalena de Ciutat. A l'homilia, el qui signa aquesta breu crònica, destacà la vinculació del Centre d'Estudis Teològics a Mn. Alcover com hereu que aquell és del Seminari Diocesà en la vessant de l'ensenyament, tant perquè el Vicari General del Bisbe Campins fou l'impulsor i el primer professor de llengua i d'història de Mallorca al Seminari, com també perquè molts de seminaristes col·laboraren en la recerca i confecció de cèdules amb mots de la nostra llengua que anaven a parar a la calaixera, d'on sortiria després el «Diccionari Català-Valencià-Balear».

Podem ben assegurar que l'Església de Mallorca ha volgut celebrar degudament aquest cinquantenari. Així també per la festa de Sant Antoni de l'any passat, la

parròquia de la Mare de Déu dels Dolors de Manacor reté homenatge al seu fill il·lustre. Dia 3 de juny, en una diada de convivència sacerdotal a Lluc, es passà davant el bisbe i preveres assistents un muntatge audiovisual, preparat per l'Escola de mallorquí de Manacor, amb l'eficaç col·laboració de Mn. Pere Orpí. Al mateix acte de Lluc es llegiren uns fulls que Francesc de B. Moll havia enviat perquè li fou impossible assistir a aquell homenatge al seu mestre.

Finalment cal ressenyar la cloenda del dit cinquantenari que organitzà el passat dia 17 de gener, festa de Sant Antoni, el Centre d'Estudis Teològics a la Basílica de Sant Francesc de Ciutat i al saló d'actes del col·legi del mateix nom. Aquest acte, que comptà aiximateix amb l'adhesió del Consell Insular, Ajuntament de Ciutat, Universitat de Palma, Obra Cultural Balear i «Maioricensis Schola Lullistica», endemés de cloenda dels homenatges a Mn. Alcover volia ser el començament de la celebració del VII centenari del «Libre de Blanquerna», «obra mestra de Llull des del punt de vista literari», diu el seu més il·lustre biògraf, E. Allison Peers, qui afegeix: «una obra mestra, no sols de

la literatura catalana, sinó de l'europea».

El bisbe de Mallorca presidí l'Eucaristia en què pronuncià l'homilia que reproduïm a continuació. Seguidament, en el saló d'actes del Col·legi de Sant Francesc, la Directora General de Política lingüística de la Generalitat de Catalunya, Aina Moll Marquès, pronuncià una conferència sobre «Mn. Alcover i la llengua catalana». Francesc de B. Moll digué unes paraules amb les quals una vegada més destacà la personalitat del fundador de la filologia catalana i recopilador del nostre tresor folklòric.

En aquestes planes de L'ESGLÉSIA NOSTRA volem ressaltar com la comunitat eclesial de Mallorca, amb el seu bisbe al davant, i seguint les petjades de Mn. Antoni Maria Alcover, vol promoure i afavorir en tot la nostra llengua i cultura. Constatem, per acabar, que al nostre Centre d'Estudis Teològics el català de Mallorca és la llengua oficial i que en ella s'imparteixen totes les escoles. És un altre fruit de la immensa tasca de Mn. Alcover, fet madurar i posat al dia per l'esperit del Vaticà II.

P. LLABRÉS

Homilia del bisbe de Mallorca

Lectures: Fil 3, 8-14; Mt 19, 16-21.

Estimats germans preveres concelebrants, religiosos, religioses, germanes i germans tots.

CELEBRAR L'EUCARISTIA

Enguany la festa de Sant Antoni ens aplega en aquesta església de la ciutat de Mallorca per celebrar gojosament l'Eucaristia: que és submergir-se en el corrent salvador de la passió, mort i resurrecció de Jesús. Celebrem l'Eucaristia per compartir la Passió del Crist, configurar-nos amb la seva mort, experimentar el poder de la seva resurrecció. Participar en l'Eucaristia vol dir deixar-se salvar.

Celebrem el Memorial del Senyor des de la nostra actitud personal, des d'un moment històric concret, des de la nostra vivència comunitària, personal i concreta de cada situació individual i social.

Per la Pasqua del Senyor Jesús que celebrem, la vida de l'home queda transformada; hi queda transformada en totes les seves implicacions.

Tres commemoracions avui donen alè espiritual a aquesta reunió festiva nostra: la festa de Sant Antoni, la cloenda del cinquantenari de Mn. Antoni Maria Alcover, el començament del VII centenari del «Libre de Blanquerna», que el beat Ramon Llull escriví a la ciutat de Montpeller des de l'any 1283.

SANT ANTONI, EL GRAN

Avui el nostre poble celebra amb un esclafit de festa ben popular i arrelada la memòria de Sant Antoni.

Dins la història de l'Església, Sant Antoni representa l'inici de la vida consagrada, monàstica i religiosa. Ell de jove escoltà el mateix Evangeli que també nosaltres acabam ara d'escoltar: ho deixà tot i va seguir Jesús pobre, en la soledat del desert on només Déu va ser el seu Absolut, i Crist el seu valor suprem i únic, la riquesa seva que únicament i absolutament, amb tot el cor, va posseir.

I per això renuncià a tot l'altre, per causa del Regne del cel: repetesc perquè en la seva vida ja només hi havia un Absolut, Déu i el seu Regne.

La figura de Sant Antoni és estimada i venerada del nostre poble mallorquí. És un altre valor que avui cal destacar. Em referesc a la religiositat popular, que a la nostra illa es manifesta, com a tresor preuat de l'avior, en tantes i tantes manifestacions eclesials, culturals, folklòriques. Assumiguem, també en la nostra Eucaristia, aquests valors tradicionals i acceptem gojosament el compromís de promoure i endreçar pels camins de l'Evangeli l'expressió genuïna del poble mallorquí que batega dins la seva religiositat ancestral.

MN. ANTONI MARIA ALCOVER

La nostra Església de Mallorca ha volgut cloure solemnement el L aniversari del piadós traspàs de Mn. Antoni Maria Alcover, que morí dia 8 de gener del 1932, i que en la festa de Sant Antoni celebrava la seva onomàstica. La nostra Església vol recordar, amb acció de gràcies, un prevere seu, nascut a la pagesia, home del poble i per al poble, que consagrà tota sa vida a la promoció del bé espiritual i cultural del nostre poble.

També Mn. Alcover va ser un seguidor de l'únic Absolut: un seguiment que no es pot fer ni en solitari, ni trossejant la vida. És a dir: Mn. Alcover —malgrat totes les seves limitacions— es va entregar del tot al seu poble i, servint el poble, va servir l'Església; va donar la vida pels seus ideals. Va servir el seu poble i la seva Església **amb tot**: especialment en la promoció de la cultura autòctona, en la recerca i enaltiment de la llengua. Va estudiar i va estimar la història del poble on havia nascut, i des de les arrels d'aquest poble, assumí i encoratjà els valors que li són propis.

Aquest seguiment imposà a Mn. Alcover, ens imposa a tots nosaltres, un treball coratjós, una tasca pacient i esforçada, un combat sense desviacions.

Vull remarcar que Mn. Alcover, servint el seu poble i la seva Església va seguir l'únic Absolut, Déu, a través d'una tasca ben concreta i amplíssima, per altra banda. No cercà tresors humans; ho deixà tot pels seus ideals.

Per això avui la nostra Església i en concret el Centre d'Estudis Teològics —recordem que Mn. Alcover fou professor del nostre Seminari diocesà— enalteixen la seva memòria en aquesta celebració cinquantenària.

Esperam que ja hagi rebut, allà dalt, el premi de la seva correguda, ell que tota la vida corregué cap a davant, sense mai aturar-se, cap a la meta que ja des de jove s'havia proposat: el bé espiritual i cultural del nostre poble.

L'Església de Mallorca del seu temps, sobretot durant el servei episcopal de Pere Joan Campins i Barceló, li deu molt en el seu redreçament, en la seva encarnació vera en les arrels històriques i culturals del nostre poble; d'aquella tasca tots nosaltres en som hereus, i en donam gràcies a Déu. I ens comprometem a prosseguir la seva tasca, des de la nostra missió específica dins l'Església i dins el poble mallorquí.

EL «LIBRE DE BLANQUERNA»

Un altre motiu d'acció de gràcies s'uneix també a la gran Acció de Gràcies de l'Eucaristia d'avui: fa set-cents anys que

el beat Ramon Llull començà a escriure el seu magnífic «Libre de Blanquerna», el llibre més amplament i profundament renovador de la literatura cristiana medieval.

«Si vols entrar a la vida, compleix els manaments», ens ha dit Jesús a l'Evangeli. Tal volta podríem resumir així, breument, el missatge que el nostre benaventurat Mestre ens transmet en el seu **Blanquerna**: Si vols tenir la vida cristiana, guardar-la, practicar-la, difondre-la arreu del món, segueix l'exemple de Blanquerna, el monjo, l'abat, el bisbe, el papa, l'ermità contemplatiu: el gran amic de l'Amat.

Un cristià medieval, sens dubte, podia trobar la regla de vida evangèlica en el **Blanquerna** de Ramon Llull. Però també nosaltres, cristians del segle XX, podem trobar, hem de trobar tantes crides evangèliques, de pau, de justícia, pobresa, de totes les benaventurances en el **Blanquerna**, no sols personalment, sinó com Església, i com a societat civil que vol regir-se cada dia més pels principis de la llibertat, de la pau, de la justícia, del respecte i promoció dels drets humans.

Donem gràcies a Déu també perquè, per la gloriosa obra del **Blanquerna** lul·lià, obrí a la Cristiandat medieval i ens obre encara ara, avui en dia, un camí incondicional del Senyor Jesús, de glorificació de Déu, de renovació de l'Església, de reforma de la societat.

Envoltats d'un núvol tan resplendent i encoratjador de testimonis, correguem cap a la meta que ens tenim proposada: que per a nosaltres, preveres, creients, hereus del missatge del beat Ramon Llull i de l'exemple eclesial i cultural de Mn. Alcover, no pot ésser altra que Jesús mateix, el Regne de Déu, l'únic Bé Absolut: que ara ja tastam a la terra a la taula Eucarística, que és convidada i anticipació del pa del Regne del cel.

TEODOR ÚBEDA,
bisbe de Mallorca

edicions

disseny gràfic

fotocomposició

publicitat impresa

 taller gràfic
RAMON

balmes, 39 tel. 25 44 32 palma de mallorca

ELEMENTS DE LA SOCIETAT PRETURÍSTICA (I): EL FORMATJAR

D'ençà de l'arribada del bum turístic aquest país ha sofert molts de canvis en el paisatge, en els costums, en els valors, ... Des d'aquí tractarem de fer un inventari de tot allò que no existeix o que està en vies d'extinció. Convidam a tots els que tinguin alguna aportació a fer-la.

Avui dia, quan els processos d'industrialització es fan presents en totes les activitats productives, i es fa necessària la seva aplicació fins i tot en l'agricultura, si aquesta vol ésser competitiva i treure el cap endavant, cal no perdre la memòria cultural dels processos tradicionals d'elaboració artesanal de certs productes de característiques tan diferents, segons quines siguin les circumstàncies de la seva elaboració a cada comarca i a cada país, com és el cas dels formatges.

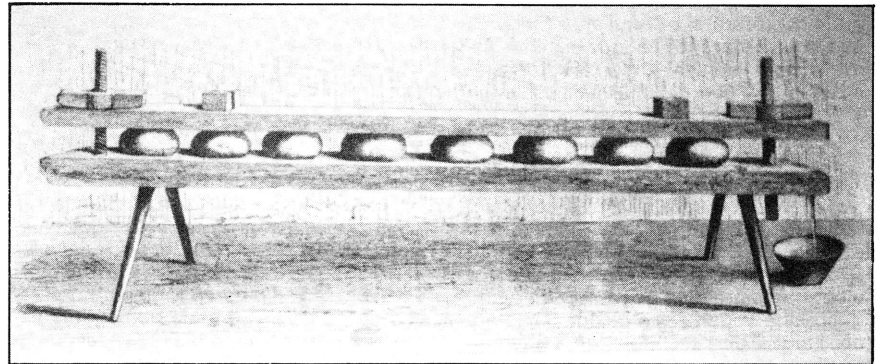
A cada contrada, al temps que es conservaven els procediments ancestrals d'obtenció del formatge, s'han anat decantant una sèrie de variants tècniques d'elaboració —pròpies o d'importació— que juntament amb els condicionants bioclimàtics de cada lloc, han anat donant com a resultat els seus tipus de formatges típics, perfectament diferenciats en les seves característiques (matèria prima, gust, flaire, textura, consistència, color, forma, mida, aspecte, i qualitat dels components bioquímics i minerals), dels de qualsevol altra contrada.

Així, amb la mirada posada en la realitat actual de la nostra ramaderia ovina on són comptades les possessions en què encara s'elabora formatge —per a consum particular, donada la seva no rendible producció, deficient presentació i sanitat, qualitat desigual, i difícil comercialització—, i amb el pensament engrescat amb la possibilitat de transformació i millora d'aquesta realitat mitjançant noves tècniques de treball (millora de pastures i instal·lacions ramaderes, millora genètica ovina i creuaments amb races lleteres, sistemes automàtics de munyida, modernització en l'elaboració del formatge, noves xerxes de comercialització, etc.), es quan es planteja la necessitat de recordar com s'elaborava i s'elabora encara el formatge mallorquí tradicional, abans que l'actual industrialització produeixi la seva desaparició com a tal, substituït per un nou tipus de formatge mallorquí —tan apreciable o més que el tradicional, però també diferent—, sense cap casta d'arrel tradicional (fet amb llet de vaca, quall, animal d'importació, etc.), i obtingut per procediments molt distints.

Tradicionalment el formatge a Mallorca s'ha elaborat amb llet d'ovella, mentre que la llet de cabra i modernament la de vaca es destinava al consum en fresc. Ja de temps antics els pagesos tenien per costum el deslletar prest els anyells, al temps que dedicaven la llet de les ovelles per a l'elaboració del formatge, molt

Joan
Ramis
Almenar

L'elaboració tradicional del formatge mallorquí

Premsa, segons gravat de l'Arxiduc Lluís Salvador a «Die Balearen». Foto: Sebastià Amorós.

apreciat un temps per la Casa Reial de Mallorca (1) que els demanava amb molta freqüència —preferentment de Llucmajor, i en especial de la possessió de Capocorb—, així com per la població de l'illa i especialment pels ciutadans, que com ens descriu Xamena (2) ja a l'any 1770 foren introduïdes a Ciutat unes 89.759 peces. L'arxiduc Lluís Salvador (3) en parlà també del formatge mallorquí, que cap a la meitat de segle passat era ben apreciat per la població, indicant-nos fins i tot com els millors i més afamats, els d'Alcúdia i de la part de Llevant, així com els de les possessions de muntanya com el pla de Cúber i Son Marroig.

Les ovelles se solien munyir dues vegades al dia, una abans de sortir el sol i l'altre en ésser post, començant la temporada segons les possessions, des d'un poc passat Tots-Sants —les primeres— a devers Nadal o Sant Antoni Abat —la majoria—, acabant devers Sant Joan o un poc més envant, i éssent sa plena per Març i Abril, en què a més els formatges es consideraven els millors, podent-se conservar durant tot l'any.

Era costum deslletar i començar a munyir en divendres, perquè segons la creença popular el formatge era així millor i no treia floridura. Les ovelles, un cop entrades dins l'après, eren munyides a

mà per darrera, fent roiar la llet dins les ferrades col·locades al mig de les cames de darrera de l'ovella, fins que restaven ben eixutes sense gens de llet.

A les possessions molt grans on la guarda era molt grossa, formatjaven a cada munyida que feien, però a la majoria de les possessions es formatjava i es formatja encara una vegada al dia devers les nou del matí. Així, la llet munyida al capvespre no s'aboca dins l'olla-colera, sinó que es deixa fer o bé a les ferrades tapades amb un plat, o bé abocada dins una caldera per a l'endemà matí posar-la damunt el foc fins que sigui teba —a uns 35-36 °C— que és com surt del braguer de l'ovella, i la temperatura com millor se pren. Mentre s'encalenteix la llet del vespre anterior, la llet acabada de munyir el mateix matí es deixa dins l'olla-colera ran del foc perquè no perdi la temperatura del braguer, girant l'olla de tant en tant per tenir la mateixa temperatura pertot arreu. Un cop que la llet és teba, s'aboca dins l'olla-colera junt amb la munyida del ma-

(1) Segons Enric Sureda a «De la Corte de los Señores Reyes de Mallorca». Palma, 1914.

(2) Xamena Fiol, Pere. «Història de Mallorca». Palma, 1978.

(3) Arxiduc Lluís Salvador. «Die Balearen geschilbert in Wort...». Leipzig, 1897.

teix matí, i tant una com l'altra es fan passar en abocar-les per un colador de drap fent clot, que es posa a la boca de l'olla perquè no hi entrin les miques de brutor que dugui la llet dins les ferrades.

Per prendre la llet, es manté aquesta dins l'olla-colera a ran del foc, se li afegeix l'herba-col ja preparada vigilat molt la temperatura —puix si la llet és massa calenta el formatge surt surenc, i si és massa freda, la colada resta molt blana i el formatge surt massa fluix, mentre que entorn dels 33-35 °C el formatge surt millor—, i es remena una estona amb el remenador o amb un cullerot, a fi que es mescli bé el suc de l'herba amb la llet i es coli pertot arreu igual, tapant l'olla-colera amb una post per a deixar que s'acabi de prendre, el que pot durar de mitja a una hora segons el temps que faça.

L'herba de formatjar o herba-col que normalment s'empra, és la flor de carxofera borda —les de flors blaves són les més bones— encara que és molt millor la flor de carxofera, si bé aquesta a Mallorca no se solia emprar donat que la gent s'estimava més menjar-se les carxofes, que no deixar-les florir. Les flors es cullen en esser ben florides, i s'estenen dins un garbell o damunt un canyís perquè eixuguin bé, guardant-les un cop seques dins un talec fins que s'hagin de fer servir. Per formatjar, s'agafa un polsim d'herba-col posant-lo dins una escudella en remull devers una hora o més, i llavors es treu espolsant-la per a picar-la amb una maça de cor d'ullastre dins un murter de pedra o test. Una vegada ben picada, se li afegeix l'aigua de l'escudella on estava en remull, i es remena bé, colant el suc amb un coladoret de roba dins la mateixa escudella, estant així ja llest per afegir a la llet dins l'olla-colera. S'ha d'esser moderat amb l'addició d'herba-col a la llet, donat que si es posa massa herba el formatge surt coent.

En esser la llet presa formatjadora, és a dir quan la colada no és ni massa tendra ni massa vella, es van fent les fogasses agafant el fogasser pels quatre cornalons entre dues persones —si és una sola persona, fent dos cornalons a dos ganxos o dos bastons subjectes a la respalla d'una cadira o bastiment segur—, fent-li fer el clot a l'endret de la caldera de la llet, i posant-li damunt colada a bastament amb una escudella gran d'orelles, fins obtenir la mida de fogassa desitjada, fent anar i venir per amunt i per avall la colada, a fi que es vagi desfent i es despregui el xerigot que degotant pel fogasser vagi a

caure dins la caldera, s'encallen les fogasses remenant i esmicolant bé la colada amb les mans, escampant els grums que fa el colat a fi que doni tot el xerigot, i finalment s'apleguen els quatre cornalons embolicant bé la colada i retorçant-los, per a pitjar-ho tot damunt el cavall de formatjar, prement-ho bé de forma que els grums s'uneixin i facin un sol cos, donant-li forma quadràtica de mitja alçària amb les arestes i cantons arrodonits. Hi ha possessions on li donen forma amb motlle —que sol esser de fusta amb foradets al davall— aficant-hi els fogassers amb la colada embolicada, per a pitjar-ho així damunt el cavall.

Si no hi ha gent a bastament per pitjar les fogasses al mateix temps que se n'encallen, es deixen fer els fogassers amb la colada embolicada a dins la llet formatjada de la caldera, i després es van agafant per a pitjar-los damunt el cavall de formatjar.

Una vegada fetes les fogasses, es colloquen a la premsa, on hi caben quatre, sis o més peces alhora, segons la seva grossària, i s'hi mantenen premsant-les unes quantes hores —normalment de 6 a 8 hores— amb poca força, cuidant de posar-hi una alfàbia o una greixonera per recollir el xerigot que degota per l'extrem de la canaleta existent a l'efecte.

En haver fogassat tota la colada, es posa la caldera amb tot el xerigot verjo —llet formatjada— damunt el foc per a fer el brossat, no deixant que prengui el bull i se trii, i per això es va remenant amb la crossa de fusta, i a mida que va fent escuma se separa amb la llossa, deixant la llet desescumada.

Al poc temps es va congriant a la superfície una capa de broselles formades al separar-se la doga o greixina del xerigot, i quan la llet comença a fer bombolles, es va recollint amb la llossa el brossat ja format de la superfície de la llet, per a posar-lo dins un fogasser que es penja perquè degoti el xerigot que hi quedi, o bé posar-lo dins la brossadera. Quan s'han recollit totes les broselles que neden per damunt de la caldera, es dona per acabada l'operació, restant dins aquesta el xerigot micós, que se sol emprar per alimentar els porcs.

Si abans de recollir el brossat i quan la llet comença a fer bombolles, es treu amb una escudella la doga del damunt amb una mica de xerigot, abocant-la dins una olla-lletera, per remenar-la i deixar-la ben batuda fins que es formi un líquid pastós, s'obté la flor de llet formatjada. Aquesta

se sol preparar per a servir com a berenar, escaldant-ne llesques de pa o coca dolça amb sucre, canyella i clovella de llimona, el que constitueix una menja exquisida.

Les fogasses, una vegada ben premsades es treuen dels fogassers per a salar-les, posant-les dins un ribell amb aigua-sal —la mida de sal és la necessària perquè hi suri un ou pel seu mig, i correspon a un 18 % de sal dins l'aigua— de manera que les fogasses hi nedin, cobrint-les amb una grapada de sal grossa. Al cap d'unes 12 hores es giren les fogasses damunt davall i es tornen cobrir amb una altra grapada de sal, mantenint-les així unes 12 hores més mentre s'acaben d'impregnar, per a col·locar-les acte seguit damunt la saladora perquè s'eixuguin. En lloc de posar-les amb aigua-sal, es poden ensalgar directament amb sal prima damunt la saladora, i a la tarda se'ls dona la volta damunt davall ensalgant-les per l'altra cara. A aquestes peces, se les diu fogasses eixutes.

Al dia següent, eixutes les peces, es posen damunt posts o lleixes per a la seva maduració, on treuen floridura i llim; les lleven rentant-les amb aigua teba un pic per setmana, tornant-les posar damunt la post girades de cara. Així es fa mentre les peces treguin floridura, cosa que depèn del grau de temperatura i humitat del lloc on maduren, que ha d'estar ben ventilat.

Amb totes aquestes manipulacions, el formatge tendre i blanc que teniem en un principi, va tornant groguenc i agafant un gust ben diferent, minvant en pes degut a la seva pèrdua d'humitat, i no havent madurat del tot és el que se'n diu formatge nial. Quan les peces ja no presenten floridura es renten per darrera vegada, i l'endemà s'untan d'oli i vinagre perquè es conservin sense cotna i més fluixes, amb la qual cosa es considera que han madurat gairebé completament i s'ha format ja el formatge vell, més blanquinós i fort que el nial, guardant-les dins el rebost del formatge o bé compostes dins alfàbies, d'on es treuen per menjar o vendre.

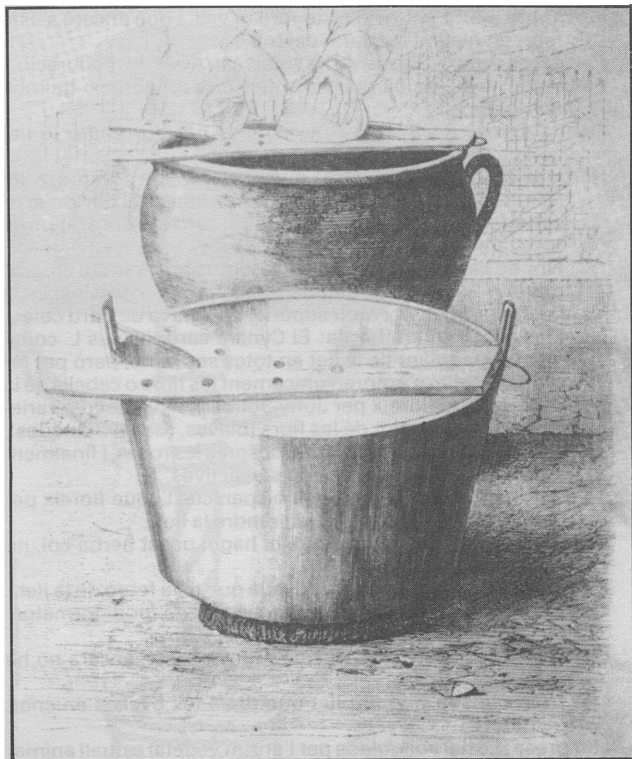
Amb el que he exposat fins aquí, i havent deixat sens dubte nombrosos detalls sense abordar, sembla però que queda clar com s'elabora i s'ha elaborat tradicionalment el formatge mallorquí, encara que per acabar crec interessant el donar una relació del lèxic formatger popular utilitzat a Mallorca i recollit majorment del Diccionari Alcover-Moll així com del Bolletí del Diccionari de la Llengua Catalana que publicava Mossèn Antoni Maria Alcover.

**Una cultura en marxa
per a tot un poble.**

Demaneu informació

**XARXA
CULTURAL**

Carrer Ample, 35 (Palau Mornau)
Telefon 315 10 11 • Barcelona-2

Elaboració del formatge, segons gravat de l'Arxiduc Lluís Salvador a «Die Balearen». Foto: Sebastià Amorós.

Après: Corral llarguer i estret d'uns 2 o 3 metres d'amplada on es munyen les ovelles. Alguns van tapats de teulada a mode de porxadeta correguda, girada a ponent.

Brossadera: Recipient per contenir i transportar el brossat. Sol esser cilíndric de llauna, amb tapadora, i d'uns 20 cm. d'alçada.

Brossar: Coure el xerigot verjo per produir el brossat.

Brossat: Substància espessa formada per un conjunt de brosselles que s'obté del xerigot verjo o la llet mitjançant la cocció.

Brossat tendre: El fet no deixant bullit gaire la llet.

Brossat vell: El procedent de llet que han deixat bullir massa.

Brossella: Cada una de les gleves que surten del xerigot verjo o la llet quan bull.

Brossellar: Efecte de triar-se les brosselles, separant-se la dogga o greixina del xerigot.

Caldera de la llet: Caldera d'aram on es recull la llet formatjada que surt del fogasser al fer les fogasses.

Cavall de formatjar: Post plana tallada en forma de Y majúscula, que es posa entravessada de pla damunt la boca de la caldera o l'olla-collera, i que té una partida de foradins per on raja dins la caldera el xerigot que surt de la fogassa al pitjar-la damunt.

Colada (Quallada): La part pastosa de la llet presa, constituïda per la caseïna, nata, albúmines, etc.

Colada tendra: La colada que no és tornada forta.

Colada vella: La colada que s'és endurida.

Colador: Drap blanc de roba de fogasser, amb dos dobles i fermat a la boca de l'olla-colera, fent clot, on s'aboca la llet que al passar cap a dins l'olla resta filtrada, de forma que si hi havia gens de brutor a les ferrades s'atura al drap.

Coladoret: Pedaç de roba emprat per colar el suc d'herba-col.

Colar (Quallar): Coagular la llet per formatjar-la. Prendre.

Corquim: Corcs menuts que se solen congriar dins el formatge.

Cotna del formatge: Crosta exterior, més o menys gruixada segons el seu tractament.

31 MARÇ A 4 D'ABRIL
VOL A L'ALGUER DES DE 15.000 PTS.
VIATGES TRAMUNTANA. TFN. 20.46.00

LLUC

NOM

DIRECCIÓ

POBLACIÓ

Bolletí

de

subscripció

es fa subscriptor de la revista **LLUC** per l'any 1983. Pagarà l'import (800 pts.)

..... enviant gir postal o taló bancari barrat

..... per un rebut domiciliat a Banc o Caixa

Marcau amb una X la forma de pagament que us interressi.

Retallau i enviau aquest bolletí de subscripció a **LLUC, apartat de correus 619, Palma de Mallorca**, i rebreu puntualment al vostre domicili la nostra publicació bimestral.

Crossa de fusta: Bastó llarg acabant en forma de T majúscula, amb què es remena la llet formatjada perquè no se triï.

Encallar: Remenar amb les mans la colada, engrunant i espoltrint bé els grums, i reduint-la a miques petitíssimes.

Ensalgar: Cobrir de sal.

Ferrada: Recipient troncocònic o cilíndric d'uns dos pams de diàmetre i dos pams i mig d'alçada amb base plana, fet de fusta, test envernissat interiorment o metall, on els munyidors fan roiar la llet del braguer al munyir les ovelles. Les de test solen tenir una mica de brec per abocar la llet dins la caldera o l'olla-colera, i anses contraposades on fan agafar l'ansa de verduc de mata. Les de fusta estan fetes de dogues de fusta voltades de cercols de ferro, d'on li ve el seu nom.

Fogassa: Peça de formatge. L'ordinària es fa de 7 a 8 lliures (uns 3 Kgr.).

Fogassar: Dar-li forma al formatge.

Fogasser: Peça de tela blanca, fina i resistent, de fil o cotó, quadrada d'uns 80 cm. de costat, dins la qual es posa la colada per fer la fogassa fent pressió.

Fogassó: Fogassa de petita mida de formatge tendre, per esser menjat en fresc.

Formatge: Matèria alimentícia obtinguda de la coagulació de la llet, esprement-ne el xerigot i consolidant la massa presa.

Formatge agre: El preparat amb llet agre.

Formatge brescat (o ullat): El que en madurar se li formen molts d'espais buits interiors.

Formatge brévol: Aquell que és molt fluix i fàcilment s'embrella i esmicola, no essent gens tirós.

Formatge clos (o serrat): El que en madurar es manté compacte i sense ulls interiors.

Formatge coent: El que és coent per excés d'herba-col a la llet presa.

Formatge cucat: El que congria cucs, de gust fort i picant, que es menja escampat damunt pa.

Formatge lloca (o inflat): El que fermenta malament per defecte de fabricació o per no haver-li extret tot el xerigot, no tenint remei. També el que s'infla degut a les boirades o a la humitat, i en aquest cas s'espera que es panseixi i llavors ja és bo.

Formatge nial: El que no és tendre ni vell, i que encara s'està fent, no havent madurat del tot.

Formatge tendre: El que no ha sofert cap tipus de maduració.

Formatge vell: Aquell que ha sofert una maduració gairebé completa.

Formatgeres: Recipients o escudelles per a prendre la llet colada i omplir els fogassers.

Herba-col: Tota aquella herba que serveix per a prendre la llet i fer el formatge. Normalment fa referència al Car-doler (o carxofera borda), a la carxofera i al card de moro, anomenats també Cards de formatjar.

Flor de carxofera: El *Cynara scolimus* L., no es sol emprar donat que la gent prefereix menjar-se les carxofes. És la de millor qualitat i molt superior a la blava de Card coler.

Flor de carxofera borda: El *Cynara cardunculus* L. conté enzim coagulant de la llet en totes ses parts, però per fer prendre la llet s'empren únicament les flors o cabells de la carxofera, que floreix per Juny-Juliol. N'hi ha de tres varietats segons el color de les flors (blaves, roses i blanques), essent les blaves les millors, després les roses, i finalment les blanques que gairebé no són actives.

Card de moro: El *Scolimus hispanicus* L. que floreix per Juny-Juliol, i el seu làtex fa prendre la llet.

Llet colesta: La que, encara que hi hagin posat herba-col, no es pren i torna dolenta.

Llet febrada: La que segrega l'ovella que té la febre de la llet.

Llet formatjada: La llet que resta després de fer el formatge. Xerigot verjo.

Llet molsissa: La llet després de munyir, quan encara no ha estat formatjada.

Llet morta: És la primera llet que duen les ovelles en criar. Calostre.

Llet presa: La llet coagulada per l'enzim vegetal o quall animal.

Llossa: Escumadora molt plana d'un pam de diàmetre, un poc cóncava, d'aram estanyat i plena de foradins, amb la qual es treu el brossat de la llet formatjada.

Mantega: Substància untuosa groguenca, que forma el greix de la llet i s'obté d'aquesta, de la nata o del brossat, per agitació. Si es fa del brossat, es posa aquest dins un ribell, batent-lo i posant-li aigua freda, de forma que va surant la mantega i apareix el xerigot del rai.

- Publicació de monografies
- Publicació de Lluc
- Centres d'esplai
- Biblioteca «Joan Miró»
- Campanyes en defensa del nostre patrimoni natural i cultural.

ELS SOCIS D'OBRA CULTURAL BALEAR DONEN SUPORT A:

- Programa radiofònic «Mallorca al Vent»
- Colònies d'estiu per a joves
- Trobades literàries per a joves
- Conferències, cursets, taules rodones
- Cursos de llengua

Bolletí de subscripció/informació

NOM

ADREÇA

POBLACIÓ..... D. P..... TEL.....

..... Voldria rebre més informació respecte a la vostra associació.

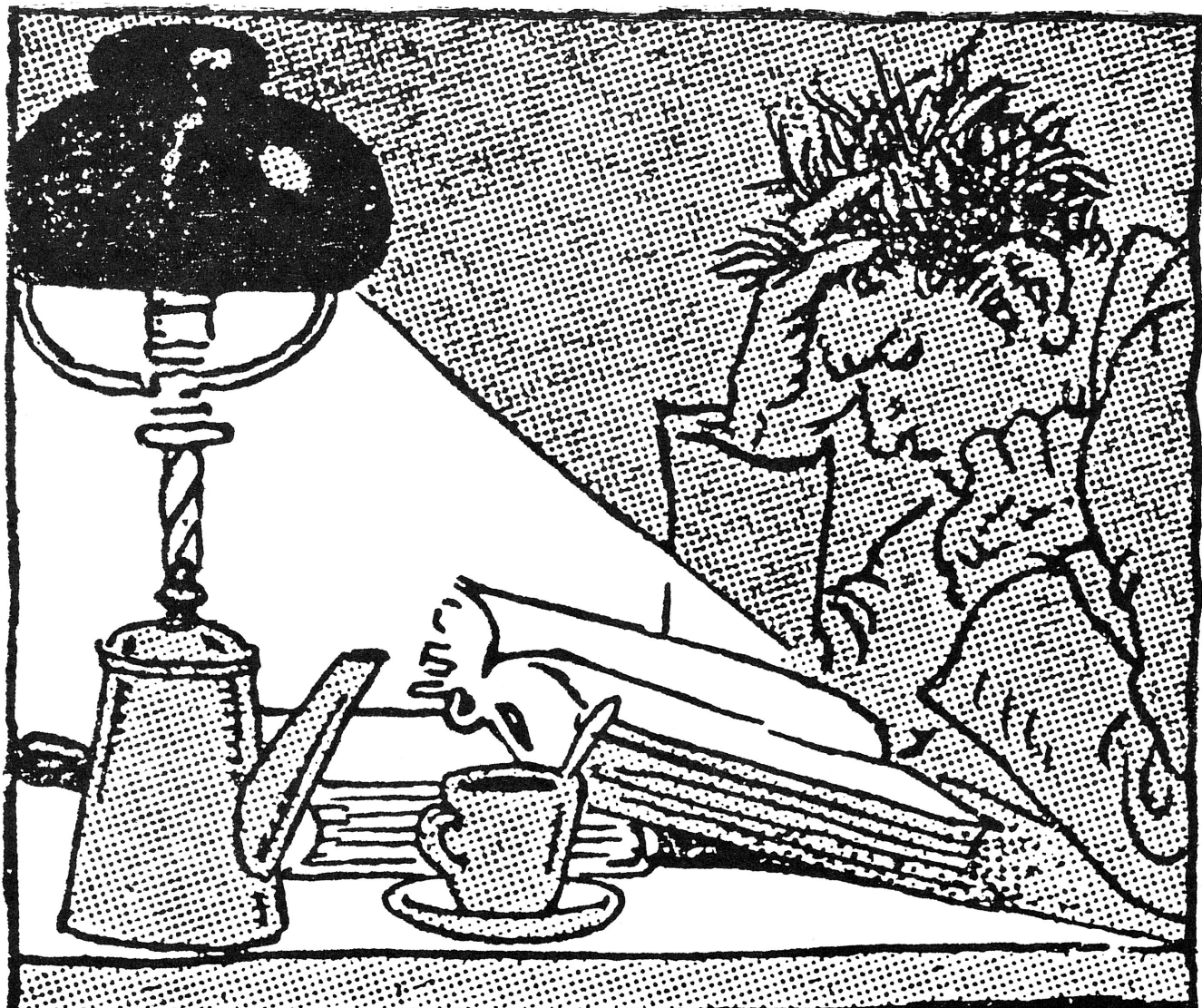
..... Voldria fer-me soci per una quota de..... Pts.

(Mínima 2.400 Pts./any), i

..... Passaré pel vostre local a formalitzar la inscripció.

..... Vull rebre els fulls d'inscripció a casa meva.

Marcau amb una X allò que us interessi. Retallau i envieu aquest bolletí de subscripció/informació a OBRA CULTURAL BALEAR. Impremta, 1, pral. 2.ª - Palma, 1.

*La història és l'únic instrument que pot obrir
les portes a un coneixement del món d'una manera,
si no científica, sí almenys raonada.*

Pierre Vilar

L'AVENÇ

Revista d'història mensual
Regàs, 14, 4t, 3.ª, Barcelona-6 - Telèfon 218 62 08

Mantiguera: Recipient dins el qual es fa la mantega.

Nata (o Crema): Substància untuosa o tel, de color blanc groguenc, que es forma en la superfície de la llet deixada en repòs.

Olla-colera: Espècie d'alfàbia de test envernissada per dedins, d'uns 60 cm. d'alçària, boca molt oberta i plana, amb quatre anses i base plana, que sol estar a la cuina ran del fogó, on s'hi aboca la llet munyida que duen dins les ferrades per colar-la i formatjar-la. A certes possessions grans, en lloc d'olla-colera emprèn una bota o tonell de fust de roure, sense fons al damunt, i el solen emblanquinar per defora.

Olla lletera: Olla de llauna, lleugerament cònica amb un cul de cèrcol de cantell per aguantar-se bé en terra, i un coll cilíndric, dues anses i una cubertora ben ajustada a la boca, que s'empra per posar-hi la flor de la llet formatjada.

Prensa: Destinada a estrènyer les peces de formatge per fer-los donar tot el suc, és feta d'una soca gruixada d'alzina, xapada de per llarg, mitat a dalt i mitat a baix, llarga, simple i de poca força, amb dos pernals als extrems, recolzada en quatre cames, i sol dur voltant una canaleta per recollir el xerigot que surt de les fogasses, que així va a parar cap a una alfàbia o greixonera.

Prendre: Espessir la llet per acció de l'herba-col. Colar.

Quall: Suc per a fer coagular la llet. Pot esser: Quall animal, quan prové del quart estómac (quall) dels rumiants. O bé, Quall vegetal, quan prové de l'herba-col de carxofera, carxofera borda, etc.

Rai: Brossat de classe molt inferior fet del xerigot de la mantega.

Rebost del formatge: Celler o altre lloc subterrani i humit on es guarda la provisió de formatge d'una casa, d'una possessió.

Remenador: Bastó d'arboç amb un brancat de tres o quatre cames sense escorxa, amb què es remena la llet dins l'olla-colera a fi que prengui per tot igual.

Saladora: Post lleugerament inclinada amb un canal per on escorre el suc, damunt la qual es posen les fogasses de formatge salades perquè eixuguin o bé per ensalgar-les en eixut.

Salar: Impregnar de sal, posar sal abundant al formatge perquè no es corrompi.

Xelico: Farina o molinada que el formatge fa damunt la cotna després d'untat d'oli, i que fa molt de mal a les fogasses clivellades, corcades o maganyades.

Xerigot: Sèrum o part aquosa de la llet que surt de la colada al tallar-la i pressionar-la.

Xerigot micós: El que resta després de treure per ebullició el brossat del xerigot verjo, i que sol conservar miques d'aquest producte.

Xerigot del rai: El que resta al rentar el brossat batut per a separar la mantega.

Xerigot verjo: El que es desprèn de la llet presa al fogassar.

JOAN RAMIS ALMENAR
Desembre de 1982

Bibliografia utilitzada:

Arxiduc Lluís Salvador. «Die Balearen geschildert in Wort...». Leipzig, 1897.

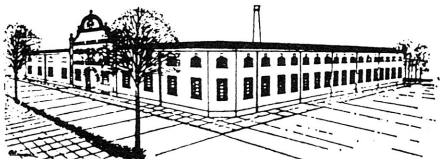
Bolletí del Diccionari de la Llengua Catalana. Tom VII. Publicat per Mn. Antoni M.º Alcover. Ciutat de Mallorca, 1913.

Bul·letí de Dialectologia Catalana. Tom XVI. Publicat per l'Institut d'Estudis Catalans. Barcelona.

Diccionari Català-Valencià-Balear. Alcover-Moll. Ciutat de Mallorca, 1968. Ed. Moll.

Llabrés Ramis, Joan. «La ceràmica popular en Mallorca». Ciutat de Mallorca, 1977. Estudis Monogràfics del Museu Arqueològic. La Porciúncula.

Llabrés Ramis, Joan, i Vallespir Soler, Jordi. «Els nostres arts i oficis d'antany». Vol. III. Ciutat de Mallorca, 1982. Estudis Monogràfics del Museu Arqueològic. La Porciúncula.

FÀBRICA D'ARTICLES DE PELL

guants

bosses

peces de vestit

i marroquineria en general

Gran Via de Colón

Telèfon 50 19 00

INCA

Ubreria Jovellanos

UN SEGLE AL SERVEI DEL LLIBRE
I DE LA CULTURA

Jovellanos, 1

Tel. 22 14 66

CIUTAT DE MALLORCA

OPINIÓ

Agosarament contra parsimònia

D'uns anys ençà aquest país i amb ell la resta de països d'aquest Estat han sofert un ràpid procés culturitzador. De tot d'una alguns es posaren al davant de l'operació i ens oferiren als ciutadans des de façanes de teatre, cartells i publicacions, tota una sèrie d'actes per assistir i articles per llegir.

Jo no sé molt bé si això és cultura perquè el que ens han presentat ha estat un rosari d'ingenuïtats, i precisament la cultura no en té res d'ingènua ni d'innocent, ni tampoc ajuda a fer més planes les digestions i sense cap dubte tampoc no serveix per institucionalitzar una classe política que ha mostrat continuament incongruència i contradicció. De veritat pens que ministres, regidors i consellers de cultura haurien de limitar-se a una tasca de gestió i deixar que la cultura la fessin els ciutadans.

La cultura no és tan sols llegir o escriure, ni és tan sols veure o fer cinema o teatre, ni tampoc és pintar o qualsevol altra activitat creativa. La cultura és també pensar, repensar i tornar a pensar sobre el que s'ha dit, el que s'ha escrit, el que s'ha llegit, el que s'ha vist o fet.

Vet aquí el gran repte: retrobar el sentit, la funció i el lloc de la cultura, de la nostra cultura. Som ja un país amb molts d'anys d'existència i qui sap si no convendria replantejar-se moltes coses de bell nou, sobretot aquelles que ja han perdut sentit, que no ens motiven, i que de tant de sentir-les, les hem elevat a la categoria de tòpic i després a mite, i no estam aquí per construir un futur fonamentat en els mites. No és això un rebutjament al passat; ans al contrari, és l'assumpció del passat com el que ha de ser i sense fer d'ell senyera populista per captar esperits pretesament romàntics (supòs que un dia o l'altre haurem de donar al terme **romanticisme** el sentit que es mereix). Tampoc és que hàgim de rebutjar l'anècdota; no és això, però és que l'anècdota no fa el país, l'anècdota és esdeveniment sense importància ni transcendència social i així l'hem d'entendre. Té el seu valor, però és un valor puntual.

Sé que parlar avui d'ambicions és agosarat, però hi ha un fet: aquest és un desert cultural i tot el que fem per modificar-lo serà poc. És més, el marc social i institucional és agressiu per tots aquells projectes que no sorgeixen des de l'interior dels òrgans de gestió.

En una societat minoritària com la nostra és fàcil, massa fàcil, caure en el provincianisme, en les **capelletes**. Aquest és un mal endèmic del país. Segons veiem, dóna més satisfaccions intel·lectuals l'ambigüïtat i la futilitat que no el rigor i l'exercici de raonar.

Si l'intel·lectual ha de contribuir en qualque cosa a la construcció d'aquest país, ho ha de fer des de postures de reflexió i serietat. No podem permetre que l'especificitat intel·lectual serveixi per fer populisme. El pensador professional ha de sortir de la caverna i ajudar a la gent a trobar un lloc agradós i positiu en tot allò que l'envolta i que majoritàriament li és agressiu.

Som molts els que volem escoltar tothom qui tenguí coses a dir, volem sentir-les, volem pensar-les amb ells. Cooperació i debat, debat ampli que ens mostri que encara som vius, que hi ha moltes opinions, que essent una minoria, no rebutjam els qui se senten minoria entre nosaltres perquè també les minories tenen el seu lloc entre les cultures universals.

Hem d'incorporar al català escrit opinions sobre qualsevol matèria. Es tracta de mirar el món amb uns ulls com plats per evitar fer massa exercicis d'introspecció, que tanmateix sols durien a fer cultureta.

Rebutgem qualsevol intent uniformitzador; també ens enriqueix allò que suposa contacte amb elements exteriors al nostre ser i rebutgem també el patriotisme manipulador que es serveix de sentiments religiosos com la devoció ma-

riana a Lluc per crear una pretesa consciència de mallorquinat. Qui realment vulgui, devotament, anar a Lluc a peu ho pot fer qualsevol dia de l'any.

Caldrà pensar i repensar si aquestes mostres públiques de futilitat («anau vestits a l'ample») es deuen al fet que la nostra supervivència econòmica depèn de l'exterior. És aquesta una qüestió encara no massa debatuda però que podria aclarir certs aspectes del procés colonitzador.

Finalment i en contra del que alguns hagin pensat no ha estat l'ànim d'aquest article dogmatitzar sobre l'esdevenidor. Aspir a fer innecessàries les reflexions que ens vinguin donades de plomes pretesament paternals. Com deia a l'inici la cultura és pensar i aquest és un exercici individual que s'enriqueix quan el contrastam amb els dels altres, però és una acció que es fa des de la solitud i que aconseguix el seu gran valor quan serveix pel debat, únic mitjà que jo conec per avançar.

Resultaria molt pretensió per la meua part creure que he descrit amb aquestes paraules la situació de feblesa cultural del país i els perills que se'n deriven de la culturifília massificada, i això no tan sols perquè la meua és una visió partidista, sinó també perquè generalment la paraula és imperfecta, no matisa, seran els nostres sentits (vista, tacte, oïda, reflexió, ...) els que ens ajudin a concretar. Per aquesta raó aquest article no té punt final

ANTONI QUINTANA

llibres
en català
i juguetes

—

CARRER RUBÍ, 5
TEL. 21 38 21
PALMA

El passat novembre es va inaugurar a Ciutat la que sens dubte serà una de les millors exposicions de la present temporada 1982-83. Dir que allà descobrirem un pintor és dir solament una veritat a mitges. Si bé no era aquesta la seva primera exposició ja que havia exposat dues vegades anteriorment, la intermitència i la llunyania en què s'havien produït diluïen la seva presència.

En aquesta conversa que ara presentam es pretén, a la vegada que aprofundir en alguns aspectes de l'actual obra d'en Joan Llabrés Terrassa, recórrer breument les passes donades per la seva pintura fins arribar a la «Sèrie Retallada» que poguérem contemplar a la galeria «Joaquim Mir».

Joan Llabrés Terrassa

La transgressió de la pintura

—El 1977 és un any important per a la teva activitat pictòrica a la qual hem de recular com a punt de referència. El maig d'aquest any guanyares el Segon Premi del Concurs Internacional de Pintura de la Caixa de Balears amb un quadre realista, i l'abril del mateix any realitzares la teva primera exposició individual al Museu de Mallorca amb obres estrictament cinètiques. ¿Quina trajectòria segueix la teva pintura fins aquest moment?

—Jo havia començat a pintar paisatges cap a 1973-74, certament influït per la pintura impressionista que era la primera que vaig conèixer i la que intel·lectualment m'era més assequible, ja que jo sols tenia 16 o 17 anys en aquells moments. En aquestes obres no hi havia pretensions i la meva intenció era simplement captar la llum i el color i iniciar-me en la tècnica de la pintura.

Després d'aquesta etapa, que dura dos o tres anys, es produeix una ruptura pel que pertoca a allò representat —i en més petita escala en la forma de representarlo—, propiciada pel coneixement de l'obra de Genovés i Canogar que varia la meva concepció de la pintura cap a posicions més crítiques.

Tècnicament el realisme es fa aleshores més detallista, gairebé fotogràfic, i la representació més suggerent quan apareix fora del seu context habitual. Les figures i els objectes estan fermats per cordes —com a l'obra a què abans feies referència —«Personatge»— que guanyà el Premi— i això implicava necessàriament una major possibilitat d'interpretacions.

Les meves obres cinètiques sorgeixen precisament de reduir a formes geomètriques les cordes que havia plasmat en la pintura realista. Les cordes es converteixen en tubs enllaçats a base de cercles concèntrics. Progressivament l'element geomètric es va independitzant d'aquesta referència, cenyint-se exclusivament a una «sèrie» on el moviment intern de l'obra no venia donat tan sols per l'articulació de formes, sinó també per la successiva degradació del color a aques-

tes. En essència es tractava d'una transformació del color en un espai delimitat a priori.

—Pels que han seguit la teva pintura des d'aquesta època es troben amb una sèrie d'etapes ben diferenciades, sense aparent relació o continuïtat entre elles. ¿Com s'ha produït el pas del període cinètic cap a aquestes noves experiències de pintura matèrica?

—A mida que anava treballant en la pintura cinètica evolucionava cap a una major simplificació, tant a nivell geomètric com cromàtic. Progressivament em vaig oblidar de l'ampla gamma de colors que feia servir en les primeres obres per acostar-me més a les diverses possibilitats tonals que podia oferir un color; paral·lelament l'aspecte geomètric es convertí en una pura especulació espacial. Així va sorgir la sèrie «Ocupació d'espai», on es tractava d'anar omplint successivament amb degradacions tonals d'un mateix color —sempre partia del gris— l'espai quadrangular que havia dividit prèviament la tela.

Aquestes obres no sols marcaren el predomini dels aspectes espacials de la meva pintura, sinó que també apunten cap a una major preocupació per tots els elements materials constitutius del quadre —suport i bastidor principalment—, que es veuran definitivament potenciats en la sèrie «Davant-Darrera», on allò geomètric queda reduït a una referència al bastidor, que serveix a la vegada d'acotació a les zones de color.

L'experimentació amb qualitats matèriques comença precisament aquí, a partir del moment que jo mateix em prepar les teles i els colors. Al principi com a conseqüència de la mateixa densitat dels pigments, però més endavant els vaig barrejar amb pols de marbre o de pedra tosca, obtenint així una major textura i consistència matèrica.

—Així i tot, la utilització que fas de la matèria en els teus quadres va més enllà del que coneixem normalment com «Pintura matèrica», i això ho comprovarem a

la «Sèrie Retallada». ¿Quin procés segueixes en aquestes obres?

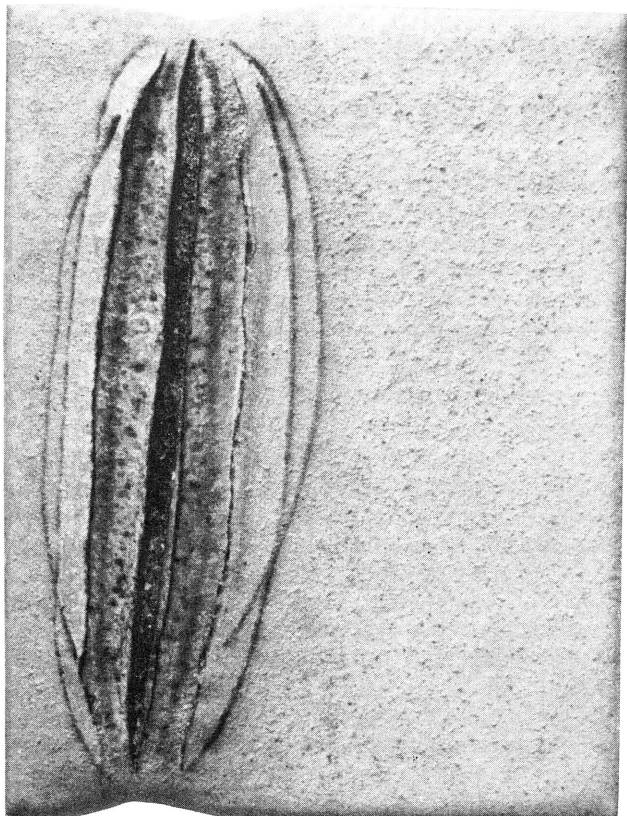
—Treballar amb la matèria em va suggerir una ampla gamma de possibilitats que es concretaren en la potenciació de l'expressivitat de les formes, de tal manera que aquestes predominaren sobre el que podríem denominar format i suport tradicional. Així vaig començar a construir els suports segons les formes que volia introduir en el quadre, retallant els bastidors i creant noves superfícies amb bonys i esclatxes que serviren de suport i a la vegada accentuaren el moviment de la matèria vessada damunt el suport, convertint-lo d'aquesta manera en un element expressiu de l'obra i no en una mera sustentació.

Naturalment aqueixa concepció transgredeix la definició comunament acceptada del terme «pintura» en introduir com part fonamental els aspectes de tacte.

L'exacerbació d'aquesta definició arribà amb els plantejaments de Clement Greenberg i s'ha passejat com un axioma sobre la major part de la pintura a partir dels anys cinquanta, especialment la nord-americana, fins al punt que alguns dels seus artistes més que pintar el que feien era tenyir les teles —com va ser el cas de Helen Frankenthaler i Morris Louis—. Personalment no em preocupen massa aquestes limitacions, ni el que les meves obres puguin considerar-se com escultòpictòriques; en qualsevol cas, el que no són és ceràmiques com es va comentar a rel de l'exposició.

—¿Quin tipus d'obra estàs realitzant en aquests moments? ¿Continues amb la «Sèrie Retallada», o has introduït nous elements en el teu treball?

—El que faig ara és una perllongació de les pintures exposades a la Galeria «Joaquim Mir». A aquestes, la lectura de l'obra no era purament bidimensional, sinó que entraven en joc experiències més riques —les proporcionades per les incisions i els talls, els bonys, les marcades textures, en definitiva: les qualitats tàctils—, i ara el que pretenc és ampliar

Acrílic de la
«Sèrie Retallada», 1982

aquest tipus d'experiències fent que el suport no estigui tan sols penjat de la paret, sinó que quedi integrat a un espai per on es pugui circular. Això pot donar a entendre que estic evolucionant cap a l'escultura pura, però no rebuig la pintura com a recobriment del mur. El que m'interessa és crear un espai, un ambient, per on l'espectador es mogui, i per això faig servir tots els mitjans plàstics que tenc a mà.

—No hi ha cap dubte que els teus darrers treballs responen a una experimentació personal, amb unes obres sense al·lusions a altres pintors i allunyades de les tendències de moda. ¿Com veus tu aquesta mena de carrera per la «modernitat» —a voltes forçada— i concretament la massiva irrupció del que s'ha anomenat «Nova Figuració»?

—L'art sempre és una expressió personal, i la «tendència de moda» és independent del teu treball. La moda és simplement un fet sociològic i comercial que en cap moment hauria de condicionar el pintor, encara que hi hagi casos en què no sigui així.

Amb el fenomen de la «Nova Figuració» l'únic que s'ha fet és reivindicar uns pintors que fa anys feien feina dins la figuració personal. Pensa, a més, que corre el perill de quedar superada molt més ràpidament que altres tendències precedents, per la major obsolescència i desgastament propis de qualsevol imatge icònica.

BRU MARTÍNEZ

Fajas Reina CORSETERIA
J. Masdeu
Josep Tous Ferrer, 1 - Tel. 216033 - Palma de Mallorca

*al servei
de la dona
jove i elegant*

dona
corseteria
J. Masdeu
COLON, 62 - Tel. 216558
Palma de Mallorca

**Libreria
Ripoll**

Llibres per a bibliòfils.

Especialització en llibres antics.

Llibres moderns, especialment de Mallorca.

Assortiment ampli de làmines, reproduccions, gravats i xilografies.

Compram tota casta de llibres antics.

**Sant Miquel, 12 - Apartat 338 - Tel. 22 13 55
Palma de Mallorca**

El Centre Psicopedagògic de l'Obra Social de la Caixa de Pensions i la normalització del nin deficient sensorial

per Ferran Bellver (Psicòleg)

L'HANDICAP SOCIAL

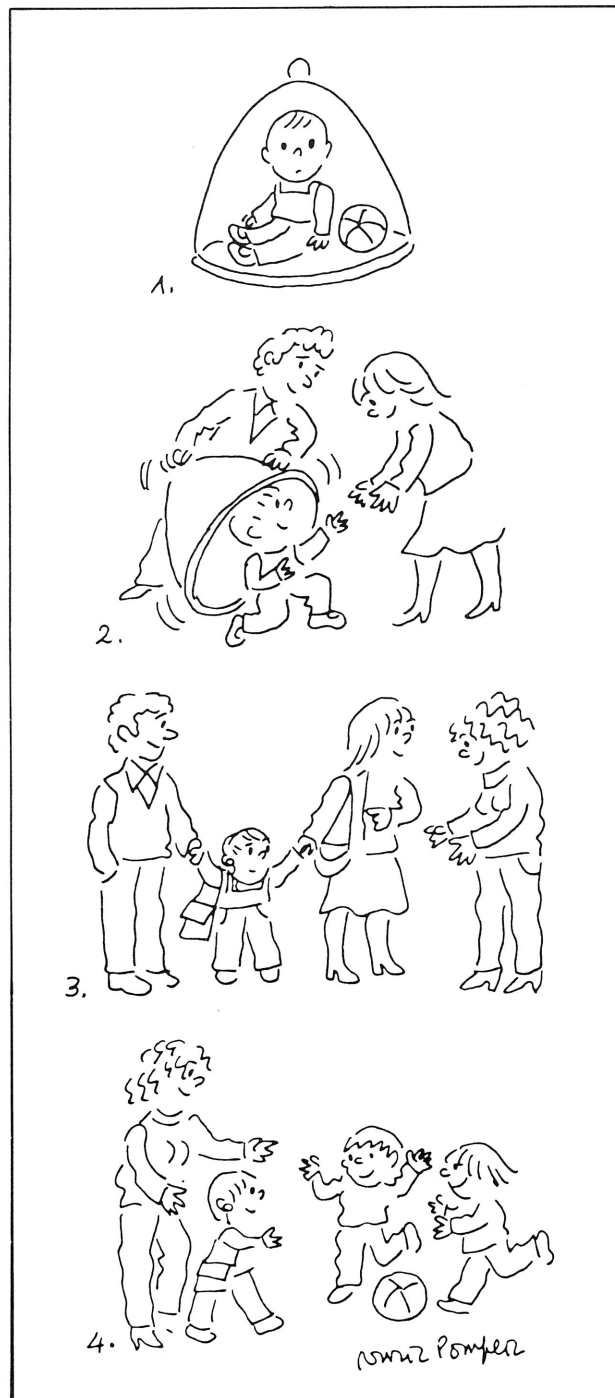
De la persona que té unes determinades dificultats d'adaptació social degut a uns trastorns de tipus físic-orgànic, afirmam que es tracta d'un minusvàlid. El ventall de patologies existents és molt extens i es poden veure afectats diferents òrgans o sistemes del cos, produint-se unes limitacions motòriques, sensorials, o un retard en el desenvolupament. A l'handicap orgànic es ve a sumar de seguida l'**handicap social**, és a dir, el minusvàlid és etiquetat i automàticament canalitzat per unes vies «especials», diferents de les que existeixen per a la resta de la població; en conseqüència, les possibilitats d'interacció amb el medi resten sensiblement disminuïdes, i l'aprenentatge de certs repertoris de conducta social també queda limitat a uns ambients «especials», en aquest cas aquests repertoris resten subdesnrotllats.

El conjunt de factors que produeixen aquest handicap social constitueix una amalgama molt complexa: des d'una mentalització de la societat amb actituds negatives enfront dels minusvàlids, que cal protegir, decantar i cuidar a institucions especials, fins un desinterés polític-social envers aquests col·lectius de persones, o una deficient organització dels serveis socials de la comunitat.

LA «NORMALITZACIÓ» DELS MINUSVÀLIDS

Enfront d'aquesta situació, i precisament per contrarestar l'handicap social que suposa el fet d'esser minusvàlid, sorgeix el **Principi de Normalització** en els països escandinaus, fa uns vint-i-cinc anys, que s'estén ràpidament pels països més desenvolupats d'Europa i Amèrica. Els seus promotors —Bank-Nikkelsen, Nirje i Wolfensberger— parteixen del fet que el minusvàlid és una persona com totes les altres, que té els mateixos drets. En conseqüència, la Normalització significa que cal donar al minusvàlid una existència el més propera possible a la que és considerada una existència normal; i comporta la introducció en la vida diària del minusvàlid d'unes pautes i condicions el més semblants possibles a les considerades com a habituals a la societat.

Si la Normalització ha d'esser l'**objectiu** de tota política pro-minusvàlids, un mètode excel·lent per aconseguir-la és la **integració social**: fà-

cilment s'aconseguirà que el minusvàlid tingui una existència normalitzada si des de molt petit se l'integra en els mateixos serveis educatius, culturals i de temps lliure de la immensa majoria de la població. Altra forma de parlar de la integració social és mencionant la «desinstitucionalització» i la «prevenció de la institucionalització», que són sistemes d'actuació prioritaris en els països que estan desenvolupant una política seriosa de normalització. Aquests principis fan referència al rebuig de l'internament en grans institucions o centres superespecialitzats, com a única via de tractament per als minusvàlids.

EL MODEL EDUCATIU DEL CENTRE PSICOPEDAGÒGIC

Aquestes belles teories de la Normalització, desinstitucionalització, i integració social, no són una utopia, ni un patrimoni exclusiu dels països més desenvolupats. Ens complau poder dir que, des de fa alguns anys, s'està duent a terme aquí, en el nostre medi, amb resultats cada vegada més satisfactoris.

El Centre Psicopedagògic per a l'Educació del Deficient Sensorial és un exponent clar de com es pot relitzar una plena integració escolar de nins sords i cecs, oferint les ajudes ortofòniques, lingüístiques, pedagògiques, psicomotrius i de tota casta que siguin necessàries. El Centre representa un model alternatiu d'educació integrada a l'escola normal, diferent al model de l'escola especial per a nins sords o cecs. És una atenció educativa normalitzada i en la línia de la desinstitucionalització.

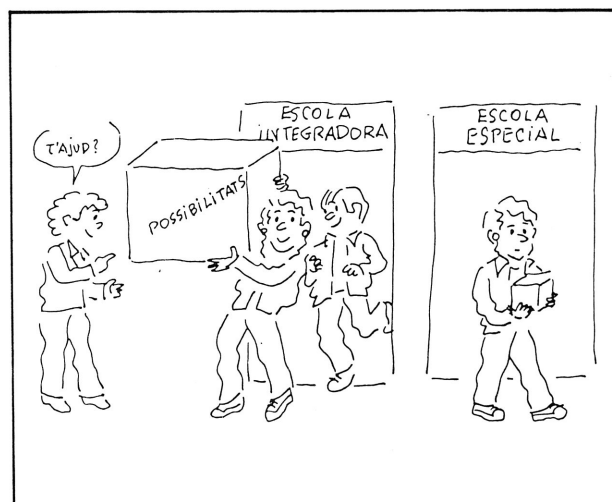
La població atesa en l'actualitat pel Centre Psicopedagògic és de 17 nins cecs integrats en l'escolaritat normal, compresos entre els 3 mesos i els 8 anys d'edat; i 42 nins sords (a Barcelona i Palma de Mallorca), també plenament integrats en les institucions educatives normals, d'edats compresos entre els 8 mesos i els 14 anys.

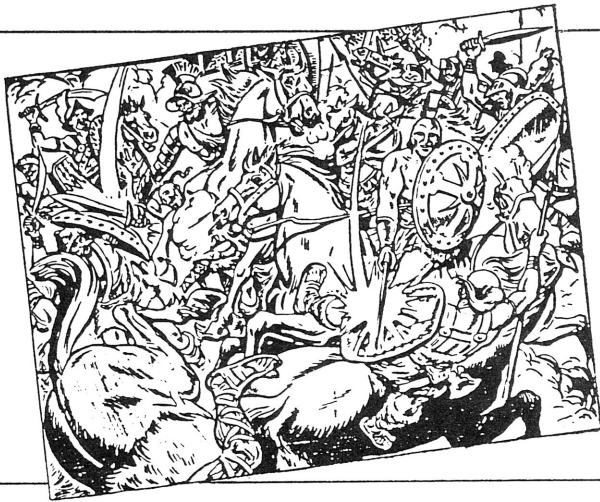
El tractament s'inicia sempre amb una estimulació precoç, el més abundant possible, per descobrir davant el nin sord el món sonor en què necessàriament haurà de viure i al qual s'haurà d'adaptar. La instrucció i orientacions a la família ocupen en els primers anys de vida de l'infant l'aspecte fonamental del tractament. D'aquí la importància d'iniciar el més aviat possible la rehabilitació del nin. Vénen després les etapes del jardí d'infància i de l'escola d'EGB per a oients, en les quals el nin sord s'integra fàcilment, si s'ha començat el tractament aviat, i si es compleixen una altra sèrie de condicions, tals com: ferm convenciment dels seus pares que el camí de la integració és el millor i més convenient per al seu fill, coordinació d'esforços entre educadors, pares i especialista, adaptació primerenca i utilització constant de la pròtesi auditiva com a instrument tècnic importantíssim per a la integració social del nin, etc.

El model educatiu que ofereix el Centre Psicopedagògic de l'**Obra Social de «la Caixa»** és un model a tenir en compte per part de l'Administració autonòmica i per part del Ministeri d'Educació i Ciència, perquè és perfectament aplicable a gran nombre de casos, sempre que es faci amb seriositat i preparant convenientment el personal necessari. A més, aquest model pot ésser qualsevol dia un fet generalitzat perquè resta contemplat àmpliament a la Llei d'Integració Social dels Minusvàlids —abril de 1982— on es respira abundantment l'aire fresc i renovat de la Normalització.

BIBLIOGRAFIA

- BANK-MIKKELSEN, N. E.: **I Jornadas sobre normalización de los minusválidos en Baleares**, Febrer de 1982. (Documentació en possessió de la Coordinadora de Minusvàlids de Balears, i de la Conselleria de Sanitat del C.G.I.).
- KANKKUNNEN, A.: **Aprenuem a entendre el nen sord**. Quaderns per a l'educació del deficient sensorial, n.º 1. Obra social de «la Caixa» (1981).
- MARTÍNEZ, I. y SILVESTRE, N.: **La integración del niño sordo en la escuela normal**. Revista Infancia y Aprendizaje, n.º 2, 1982, pp. 48-57.
- OBRA SOCIAL DE «LA CAIXA»: **Jornades d'estudi sobre la pròtesi auditiva i la sociabilització del nen sord** (1980 i 1982).
- PARLAMENTO ESPAÑOL: **Ley de Integración Social de los Minusválidos** (1982).
- SILVESTRE, N. y MARTÍNEZ, I.: **L'escola oberta al nen sord**. Quaderns per a l'educació del deficient sensorial, n.º 2, Obra Social de «la Caixa» (1982).
- WOLFENBERGER, W.: **The principle of Normalization in human services**. Toronto. National Institute on Mental Retardation (1972).
- WOLFENBERGER, W.: **Program Analysis of Service Systems**. Toronto. National Institute on Mental Retardation (1975).

LES ARENES

L'encís pel canvi

Pel que es veu, ha arribat l'hora de l'encís (o, més aviat, del reencís, perquè al-
gun encís —per suprasensible que fos—
degué obrar sobre nosaltres abans del
desencís que hem sofert en els darrers
temps). ¿Qui podria preveure fa uns mesos
que uns individus tan respectables
com els presidents de la C.E.O.E. i de la
patronal bancària, per anomenar els més
representatius, vindrien a una entesa
amb el P.S.O.E.? Vegeu llurs declaracions
arran de la investidura de Felipe González
com a President del Govern o de les pri-
meres mesures econòmiques preses pel
Govern que va formar. Davant un pano-
rama tan encisador, estic temptat de
creure en els miracles. Això no obstant,
com que som un jove desocupat i suspi-
caç enmig del carrer, m'inclín a creure
que els empresaris transestatals desitgen
de veres que el P.S.O.E. reequilibri l'eco-
nomia del país (seguit de prop, és clar, per
l'artilleria fraguista), per a recuperar-ne
les regnes una vegada autoimmolat l'im-
púbber partit socialista, o, pel contrari, que
els dirigents socialistes tenen la intenció
d'exorcitzar els dimonis fàctics sense ha-
ver de convocar-los. En qualsevol dels ca-
sos, no hi ha dubte que els mandataris
socialistes han decidit practicar una polí-
tica que els mitjans de comunicació social
s'han apressat a qualificar d'una manera
interessada com pragmàtica, realista,
moderada, responsable, d'Estat, etc., etc.
Tot plegat, de socialdemòcrata. (Un ob-
servador neutral haurà de convenir amb
mi en la vergonyosa pressió ideològica
que exerceixen els consells d'administra-
ció de la premsa balear per mitjà —i no
exclusivament— dels editorials). Jo no
tenc res a dir, ara, en contra de la socialde-
mocràcia. D'altra banda, seria una inge-
nuitat igualar-la, simplement, a les for-
mes polítiques dels governs anteriors.
Però si l'aspiració màxima dels prohoms
socialistes és la de modernitzar l'Estat
(una modernització que, cal recordar-ho,
arriba amb seixanta anys de retard res-
pecte de la majoria dels països europeus),
i manté el funcionari conservador que
maniobra a les altes esferes o, pitjor en-

cara, deixa incòlume la seva funció re-
pressiva, convè que ho manifestin clarament,
perquè potser molts dels qui els
han votat per militar en un partit socialista
obrer (i que probablement són superiors,
plegats, al nombre de trànsfuges cen-
tristes) aniran amb compte i evitaran pe-
gar contra el reajustament desencisador
(i II). Una de dues: o el P.S.O.E. duu a
terme una política socialista o la desvir-
tua. Les reivindicacions essencials dels
obrers, de les feministes, dels ecologis-
tes, dels antimilitaristes i dels presos, en-
tre altres sectors de la societat, són in-
compatibles amb el capitalisme —esper
que els companys socialistes no facin ob-
jeccions a aquesta afirmació—, però
també ho són amb les reformes que ten-
deixen a apuntalar les estructures del sis-
tema de producció capitalista, i que el re-
forcen. Voler acontentar tothom és utò-
pic. Per aquesta raó seria oportú, abans
de tot, que els capdavanters socialistes
reconeguessin llurs limitacions socials,
tant econòmiques com ideològiques.

El desconcert, però, no acaba aquí. El
procés autonòmic s'ha complicat de tal
manera que a hores d'ara no es veu clar
l'accés a l'autonomia mitjançant la inicia-
tiva a què es refereix l'article 143 de la
Constitució. El problema ja ve de temps
endarrera, de quan les nacions de més
pes expressaren llurs reivindicacions au-
tonòmiques durant la reforma política, i
que es plasmaren en el deplorable Títol
VIII de la Constitució (un títol que, val a
dir-ho, s'ha reformat a corre-cuita i davall-
davall mitjançant la L.O.A.P.A, una ve-
gada aprovats els estatuts conflictius d'a-
cord amb ell). El text del Títol VIII demost-
rà que l'avenença entre els redactors ha-
via estat impossible. Per si no fos prou,
la manca d'idees clares era absoluta en el
partit centrista. Ben aviat es va poder
comprovar que l'ambigüitat del Ministeri
per a les regions o d'administració terri-
torial amara la permeable personalitat
dels dirigents centristes locals, més
atents a la submissió que a la reclamació
de l'autogovern. Evidentment, el procés
autonòmic hagués estat tot altre si la

U.C.D. no hagués obtingut la majoria par-
lamentària a les Illes i la del Consell Gene-
ral Interinsular, o si un partit nacionalista,
de dretes o d'esquerres, hagués trobat un
ressò electoral major. Però els vots con-
vertiren el P.S.O.E. en el partit majoritari
de l'oposició a la U.C.D. Per desgràcia, la
dependència de Madrid (o de l'eix Sevilla-
Bilbao, tant se val) no permeté que el
P.S.O.E. dugués endavant una política di-
ferenciada de la ucedista, i fins i tot acabà
anant-ne a remolc a partir del moment
que s'optà per rebaixar la nostra autono-
mia. El procés autonòmic es féu cada ve-
gada més d'esquena al poble, al mateix
temps que es rebutjava qualsevol reivin-
dicació forana o de les illes menors, les
quals es deixaren en mans de l'espanyo-
lista Alianza Popular per motius estricta-
ment partidistes (sense que amb això vul-
gui menyestimar l'esforç fet pel P.S.M. a
favor de la paritat i de la subsidiarietat).
Les conseqüències estan a la vista: el po-
ble mallorquí s'inhibeix en aquest tema,
si no s'hi acara amb hostilitat com el de
les illes menors, i A.P. ha esdevingut més
popular que mai. Algun diari, tanmateix,
ha volgut llevar importància a la qüestió
de la responsabilitat en què s'ha incorre-
gut. Ell sabrà perquè ho fa, però ningú
podrà afirmar que A.P. o el P.S.M. hagin
defraudat llur electorat per haver alterat
la seva política autonòmica des de la sig-
natura del Pacte autonòmic. ¿Poden man-
tenir el mateix el P.S.O.E. o les deixalles
centristes? Per als qui tenen poca memò-
ria, els remet a la intervenció del repre-
sentant socialista espanyol en la taula ro-
dona «Partits davant el Nacionalisme,
l'Autonomia, els Països Catalans» publi-
cada en aquesta revista el març de 1977,
uns mesos abans de la signatura d'aquell
pacte.

Si tot el que acab de descriure fos la
trama d'un somni, no tendria més impor-
tància que la personal, però la realitat diu
que parl de les errades polítiques d'uns
partits que ha de pagar un poble sencer
amb la humiliació. Qui el desagreguarà
ara? Els mateixos ofensors?

ANTONI NADAL

BLAU

(Sala d'Exposicions de l'Obra Cultural de la Caixa de Pensions. Barcelona)

Les exposicions col·lectives representen, en general, l'agrupament d'una sèrie d'artistes, amb diferents motius i en molts casos sense tenir una coherència ni una finalitat teòrica concreta. Per trencar una mica aquest mal costum, la Caixa ha organitzat aquesta exposició, primera d'una sèrie, a càrrec de Victòria Combalia.

En aquest cas l'element comú, l'enllaç de les obres presentades és el tema d'un color: el BLAU, amb tota la càrrega simbòlica, filosòfica, a voltes màgica, que ha tengut aquest color al llarg de la història. Es tractava, doncs, de recollir aquelles obres que ens transmetin la interpretació i l'ús que en fa la pintura catalana contemporània. No es tracta, però, d'una mostra representativa d'aquesta plàstica, malgrat que tots els qui hi estan presents treballen a Catalunya.

Com totes les exposicions organitzades i coordinades per un crític, com ja va passar amb la de Bàrbara Rose, «Pintura Americana dels '80» (Saló de Tinell, 1982), es pot entrar en la polèmica. Malgrat tot, aquesta mostra no té la intencionalitat de representativitat i generalització que volia donar a la seva la Rose i, per tant, es pot discutir, tan sols, l'elecció de determinades obres o artistes i no el caràcter que s'ha atorgat a l'exposició. La mateixa Victòria Combalia explica el per què de la manca d'uns noms i per què la inclusió d'uns altres. De fet molts hi trobaran a faltar Guinovart, Viladecans, tal volta, Pilar Palomer o Jordi Teixidor.

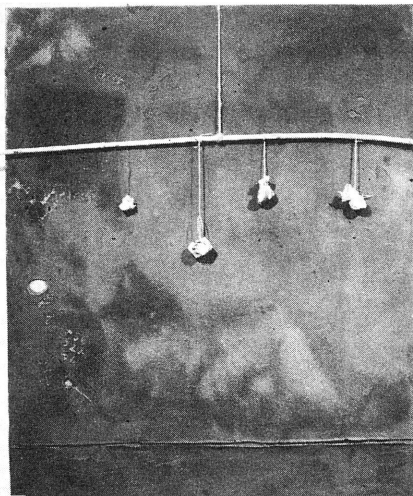
Presideix el recinte de la sala un Tàpies, única obra no recent de l'exposició, d'un blau intens i que posseeix les millors característiques de la seva obra: qualitats matèriques, l'ús simbòlic i personal dels objectes... Destaquen al mateix temps una obra de Rafols Casamada amb distintes tonalitats de blaus, en què la llum omple l'espai de transparències. Contrastada aquesta per la pintura de Rosa Vives, en què el blau fosc es fon amb el negre.

Hi trobem també un Miquel Barceló, un dels millors que he vist, «Gos amb reflexe», en què el blau determina el dramatism de la composició, així com un Frederic Amat, en què els turqueses adquireixen qualitats nacarades.

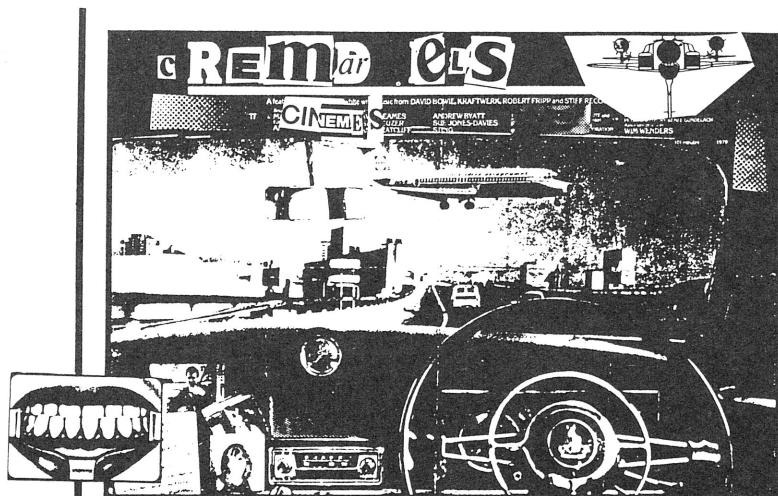
Amb aquestes obres i entre altres, hi trobem una sèrie que per la seva poca representativitat respecte a l'artista o bé per l'escassa qualitat no hauríem elegit. Així, Carles Pazos, amb el seu «A aquella noche volví a llorar con Bambi», en la seva línia d'agressió visual, amb un blau qualificat d'horrorós, podria deixar el seu lloc a realitzacions, dins de la mateixa línia, més interessants. També Silvia Gubern no està representada pel millor de la seva obra.

En general l'exposició simbolitza un viatge, un recorregut pel blau dels artistes actuals a Catalunya, amb aportacions prou interessants i d'altres menys atractives, on és indubtable el tractament molt propi donat a l'organització, el criteri personal de Victòria Combalia.

CATALINA AGUILÓ RIBAS
Barcelona, novembre 1982

Antoni
Tàpies

Creumar els cinemes

Escriure entorn d'una pel·lícula és una traïció a la imatge:

La Cosa : L'EXPLOSIÓ DELS COSSOS.

Reiteradament s'obre un dit per l'acció de l'instrument i vessa sang espessa. Sang grinyolant amb el cable calent. Contrapunt d'aquella altra obertura —tan sexual, esmussant, com la primera— impulsada per una força interna i —qui ho creurà?— aliena. La cosa polimòrfica en què esclat és anèmona, cilici i tentacle. És boca d'eriçó, matèria palpitant, pepa inflable. Òrgan sense funció i admet autòpsia. La meua explosió abarca tots els cans, alç el coll de girafa amb vèrtebres de plata i, amb elasticitat, me desplaça anhelant —gis-cant— mentre me calen foc. El meu cap —que a un altre film qualcú feia esclatar telepàticament— és una aranya (veig el món invertit, escup, baveig). Reserv places al meu plat volador.

Rius (El río).

I mira el sol de cara, no menja perquè està enamorada. Brahamànica, sent com la fulla creix a l'interior del pit. És (són) vulgar(s). La seva pell és pàl·lida, regada amb drippings vermells, com els cabells. Sota el sari, porta la carn a anys-llum. En cada moviment accelera l'insult, el foc artificial, la festa nocturna amb distretes terrasses. Els seus tres cossos han suplrit l'ortopèdia.

Cap de les tres és penetrada pels cavalls, cap de les tres ha introduït les seves mans entre viscères d'amor: viatges, exploradors, campanyes que revistes especialitzades congelaran en fotografies (portades a color), poetes obsessionats en construir filosofies de vida, avorriments, vestits llargs, germans morts. Existeixen perquè ara els apreciem. El tinter vessa damunt la taula, el riu es mou i queda, un blanc corre entre les pells de coure, una cambra abandonada filma.

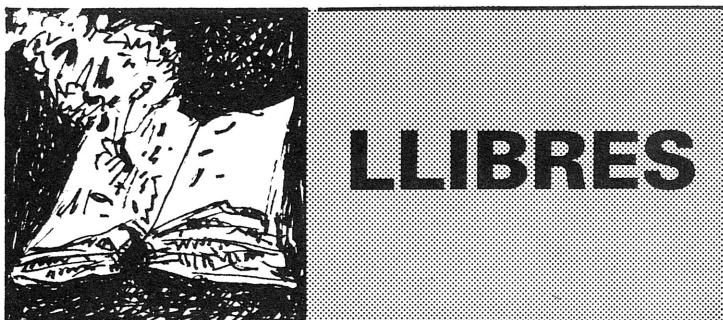
Ballets de nit (La Noche de los Muertos Videntes).

Hi ha tres punts que confronten amb la mort: el propi coneixement, la dinàmica d'allò extern al nostre cos. I tres: la pròpia mort com a element autònom, funcional.

Més funcional encara la simplificació en què l'infant —l'iniiciat— resumeix els tres eixos: habitacions obscures, cossos nus, ombra llarga que es trenca a la paret, una pressió a la porta. Com al disc 2 cares: side A pell negra suorosa sobreviuint camions ardent side B un exèrcit d'iguals, avançant implacables pels plaers del joc, subnormals, per llevar-nos el gust de terra de la boca.

La mort —pels que som vius— és qualche cosa més enllà dels teixits.

LLUÍS JUNCOSA

«L'evolució econòmica 1981: Les Balears». (1)

Cal destacar en primer lloc, la valoració que es fa del Producte Interior Brut (PIB) regional a preu de mercat que augmenta el 1981 en un 3.47 % en termes reals, enfront de la seva baixa, d'un 3.81 % corresponent a l'any anterior i del seu descens també el 1979 d'un 1.34 %.

Eivissa i Formentera creixen l'any 1981 per sobre de la mitjana regional, puix ho fan a una taxa del 6.26 % mentre que Menorca ho fa per sota registrant tan sols un creixement del 1.87 %. Mallorca pràcticament creix al mateix ritme que ho fa el conjunt regional. El creixement de Mallorca fou del 3.23 %.

En paraules d'En Miquel Alenyar: «des d'una perspectiva a curt termini, l'any 1981 ha estat per a Balears un any de recuperació econòmica que ha fet possible compensar en bona part el descens de renda sofert l'any anterior i retrobar els nivells d'activitat econòmica real del 1979».

Els grans agregats:

El consum privat dels residents, segons «L'Evolució...» presenta un descens en termes reals d'un -1.24 % similar al del conjunt espanyol. Com a causes bàsiques d'aquest descens s'apunta la lleugera contracció del valor adquisitiu dels salaris mitjans per persona ocupada nets de cotització social.

El consum privat interior dels no residents augmentà en termes reals un 10.30 % enfront de la seva baixa -12.72 % l'any anterior. Com a causes explicatives del comportament expansiu d'aquesta variable s'assenyalen «la forta ampliació de la producció neta dels serveis d'hosteleria (13.16 %) i d'una expansió més moderada (4.29 %) de la producció regional dependent de la despesa turística complementària».

El consum públic també exerceix un efecte expansiu sobre l'economia i que es valora pel 1981 en un 2.30 % d'augment real respecte a l'any anterior.

La inversió:

—La formació de capital fix, segons «L'Evolució...» desplega un comportament global contractiu (-6.69 %) a causa de la baixa del nivell d'activitats de la construcció (-3.42 %); de la considerable baixa de la nova inversió materialitzada per GESA, i d'un escàs descens de l'adquisició de l'equip mòbil (...). Només l'expansió d'inversió pública (CTNE) i la for-

mació del capital en béns d'equip substituïtius de mà d'obra i estalviadors d'energia convencional materialitzada per algunes unitats d'explotació hostalera impediren que la caiguda de la inversió a les illes el 1981 fos superior al -6.69 % enregistrat.

—La inversió en existències de mercaderies destaca segons «L'Evolució...» per la forta caiguda en termes constats d'aquesta variable en un -12.45 % més gran que la caiguda enregistrada l'any anterior que fou del 3.50 % i destaquen per capítols, les baixes dels materials de la construcció, fusta, begudes alcohòliques, blat i blat d'indi.

Del comportament de les importacions i exportacions ens resulta una aportació positiva del saldo net exterior al PIB regional de l'ordre del 2.74 % en termes reals, i segons «L'Evolució...», contribueix a explicar una tercera part (un 32.72 %) de l'expansió econòmica regional de l'any, destacant-se que aquest resultat no és conseqüència d'una ampliació de les exportacions, sinó que ho és d'una forta disminució de les importacions per la contracció de la demanda de consum i d'inversió dels residents.

La producció:

Segons «L'Evolució...» des de la perspectiva de la producció l'expansió en termes reals del PIB regional és deguda bàsicament a l'augment del valor afegit brut del sector de serveis (4.85 %); també a l'ampliació del valor afegit de les branques de la indústria transformadora (3.20 %) i de la ramaderia.

Entre els serveis cal destacar l'expansió del Valor Afegit Brut (VAB) en termes reals, de l'hosteleria i similars (en un 13.16 % i de les seves comunicacions, 8.88 %).

Entre la indústria transformadora cal destacar una certa millora de l'activitat de les indústries del calçat i de la pell que interrompen la seva tendència recessiva dels dos anys anteriors; en una molt bona campanya de les indústries diverses, especialment de la bijuteria menorquina; en una considerable ampliació de l'activitat de les indústries de productes minerals no metàl·lics, entre les quals sobresurt enguany la de fabricació de ciment; i en un comportament expansiu de les indústries alimentàries, recolzades, pel que fa al rengló dels transformats de la carn, en algunes inversions de certa envergadura i pel que fa al total del seu conjunt,

en els resultats favorables de la campanya turística.

El sector primari presenta una expansió en termes reals del seu VAB el 1981 d'un 1.70 % explicable gràcies a uns resultats positius de la campanya recollidora de carn i llet, superior en ambdós casos als corresponents a l'any anterior.

Quant al sector de la construcció, a què enguany es dedica un capítol exhaustiu a càrrec de na Mercè Amer i que contribueix a enriquir —per desagregament— l'anàlisi econòmica de «L'Evolució...», presenta una contracció del 3.42 % del seu VAB en termes reals, contrastant amb el 2.99 % d'expansió que experimenta el 1980 i del 3.15 % del 1979.

Els ingressos:

Respecte als ingressos, la remuneració bruta dels assalariats sobre el PIB disminueix exactament en un -1.82 % mentres que l'excedent brut d'explotació augmenta la seva participació en un 2.05 % recuperant la seva lleugera baixa del 1980.

Respecte a l'excedent, «L'Evolució...» destaca el fet que l'esmentat excedent el 1981 presentà una tendència operant a concentrar-se en les branques productives més directament vinculades amb la producció turística i, dins aquestes, en els nivells superiors.

Els impostos lligats a la producció i a la importació, segons el llibre augmenten per sota de la taxa d'ampliació del PIB a preus de mercat a causa de l'expansió de la recaptació interior i de la contracció de les adquisicions regionals de béns a les altres regions de l'Estat.

Finalment, i respecte a les subvencions d'explotació, l'obra assenyalada que augmenten per sobre de la taxa d'ampliació del PIB a preus de mercat, encara que ho fan a un ritme (26.82 %) inferior al de l'any 1980 (51.09 %). Les partides més expansives corresponents a subvencions són les relacionades amb la producció elèctrica i amb l'ensenyament privat.

FERRAN NAVINÉS

(1) **Evolució econòmica 1981. Les Balears.** Miquel Alenyar, Mercè Amer, Angel Barahona, Antoni Fleixas, Jaume Galmés, Josep F. Nadal, Ferran Navinés, Alonso Ramallo, Antoni Sastre. Servei d'estudis de Banca Catalana. Catalana d'Estudis Econòmics SA, 1982.

L'estudi ha estat coordinat per Miquel Alenyar. S'ha comptat amb la col·laboració de la Caixa d'Estalvis, Banca Catalana i Banc Industrial de Catalunya.

DIVERSOS AUTORS. Història de Mallorca.

Dos volums. Editorial Moll. Ciutat, 1982.

Intentar una «Història de Mallorca» és un projecte que mereix, a la vegada, la nostra consideració i també els nostres recels. Això per diverses raons. Ens agrada que diversos professionals facin una obra en comú i més a aquest país on la insolidaritat professional està tan estesa. També ens agrada que per primera vegada incorporin professionals dedicats a l'ensenyament no universitari. Això i altres aspectes que comentarem més endavant ens fa pensar si aquesta vol ser una història didàctica per a segon ensenyament. Per acabar ens ha agradat que aquesta fos una «Història de Mallorca» i no una «Història de les Balears», reconei-

xent així la diversitat de les illes i no caient en abstraccions.

Per una altra banda cada vegada que un manual surt al carrer, el miram de coa d'ull. Estam avesats —encara que no sigui llegint història— a aquests volums grans i pesats que generalment se'n fan avorrits. A més, un manual suposa una labor de síntesi i divulgació que pot resultar perillosa perquè és massa fàcil caure en ambigüitats i generalitzacions que l'únic que fan és perpetuar la presència de tòpics dins els esquemes dels lectors. Ara bé, som conscients de les necessitats d'aquestes obres perquè també és tasca de l'historiador divulgar la seva matèria d'estudi encara que moltes vegades més que divulgar el que es fa és vulgaritzar els conceptes. Això és el que passa, per exemple, amb el rei En Jaume I i la seva gesta: la conquesta (i no reconquesta com de vegades sentim a dir). Aquest llibre, per exemple, li dedica devuit planes. Estam ben segurs que són les que el tema mereix, però algunes descripcions són exagerades. El relat de l'assalt final (pàg. 178) ens sembla fora de lloc i el que és més greu: totalment antipedagògic.

Bé, comencem a analitzar l'obra en conjunt. Es presenta dividida en molts d'apartats; a més dels que ja figuren a l'índex, encara n'hi ha més. Això ens fa pensar en un intent didàctic a més dels quadres, gravats, mapes, dibuixos que ajuden a explicar sobretot la part de prehistòria. De tant en tant, intercalats, trobam uns requadres que en poques línies volen donar una impressió resumida d'allò més ampli que s'està explicant a aquell capítol, tal vegada pretenent que, el que miri el requadre, farà una lectura més ràpida i àgil del llibre. Per últim ajuda a justificar el pretès sentit didàctic o divulgatiu d'aquesta obra l'absència de notes a peu de plana.

Quan entram dins l'apartat dedicat a l'Islam ens pareix que ens contem aventures. Es va fent una acurada descripció de les lluites i substitucions polítiques que es duen a terme no sols a Mayurqa, sinó a tot al-Andalus i al final ens quedam amb una imatge caòtica del que va ser el període musulmà, quan en realitat els que asseguraven la integració social eren els 'fugama', col·lectiu religiós, i ho feien a partir de l'adhesió religiosa. Per tant aquests canvis no afectaren tant com afecta a un país occidental el canvi de classe política. La continuïtat i funcionament del sistema estaven garantides. Aquesta altra visió ens permet entendre millor l'alt nivell tècnic de la societat musulmana. Pensem també que aquests continus canvis dinàstics afeblien la prepotència dels dominants.

Per una altra banda i ja que alguns dels autors d'aquesta obra tenen contacte gairebé diari amb al·lotes i al·lots, pensam que hagués convengut insistir en els dos tipus de vida, en les dues formes d'entendre el món que eren la societat musulmana i la cristiana. ¿Quan desapareixerà dels llibres d'història aquest infundat i pretensions sentit de superioritat de la cultura cristiano-occidental?

Entrant ja dins el període cristià volem fer notar unes incoherències. Els autors

parlen (pàg. 180) que aquí acabarà per consolidar-se una variant de feudalisme. Hem llegit les planes següents esperant un aclariment, una definició de tot això i no l'hem trobada. Bé, hem trobat més referències a feudalisme, però mai el defineixen. Pens que els autors no són aliens al debat que avui dia hi ha obert en la nostra historiografia per matisar el terme; així i tot no hem arribat a saber de quina variant de feudalisme ens parlaven i això perquè s'han entretengut més a fonamentar la seva cronologia segons anaven passant dinasties i reis.

La Revolta dels Forans i les Germanies mereixen, i així es fa, una atenció especial. A l'origen de l'enfrontament es troba la demanda forana que exigeix que les càrregues es repartesquin segons la riquesa de forans i ciutadans, i el 1521 es reivindicarà el quitament definitiu. La situació d'endeutament s'explica per la Universal Consignació, institució de què els autors gairebé no en parlen fins al XVIII. Estam d'acord amb el caràcter antifiscal de les revoltes, però s'havia de relacionar amb la Universal Consignació i no s'ha fet una anàlisi de la imposició. Per una altra part consideram necessari un tractament més exhaustiu de la repressió de la Germania per la importància que això tindrà en la configuració de l'estructura social moderna.

Un altre aspecte que tampoc queda massa clar és la confrontació liberals-absolutistes. Cadascun d'ells defensen un model de societat i si els pagesos es decanten pels segons no es deu a l'atzar, sinó que hi ha tot un esquema ideològic que els justifica. En aquest sentit recomanem la lectura de l'obra de Jaume Torras: **Liberalismo y rebeldía campesina** (Ariel, Barcelona, 1976) que és una bona anàlisi dels aixecaments camperols en moments de transició. Segons els autors de la **Història de Mallorca** pareixeria com si els aixecaments carlins eren simples esclats sense cap ordre ni sentit (pàg. 197) mentre que suposaven la defensa d'un mode de vida, defensa sobre la qual no emetrem judicis de valor.

Sobre la crisi de la filoxera creim que manca una referència a l'emigració, conseqüència de l'empobriment dels qui ho havien invertit tot en vinya. I pensam que també convé assenyalar que malgrat les altes xifres d'exportació de vi, es mantenen també altes xifres en la importació de blat. Relacionar aquestes dades i fer algunes consideracions hagués aclarit el terme de monocultiu colonial.

Ens resulta difícil fixar amb exactitud la configuració de la classe pagesa de petita propietat. Creim, això sí, que hi ha una relació estreta entre la introducció de nous conreus, el procés de parcel·lació de grans finques, i l'assentament dels petits pagesos. Ara bé, reduir els canvis en la propietat a un procés mecanicista ens sembla agosarat. Tal vegada s'ha donat massa protagonisme al fet dels nous conreus perquè creim que les societats deuen els seus canvis a les modificacions dins l'estructura de classes, a les noves relacions amb els mitjans de producció, a les tensions internes, a la forma d'extracció de l'excedent, i a factors exògens com

els nous conreus, però no són aquests l'única causa de les transformacions.

Acabam ja amb un comentari sobre la bibliografia. Ens mereix una consideració l'esforç per donar-nos una llista actual i fins i tot inèdita com les tesines i tesis. Així i tot mirant les planes per damunt ens hem adonat de tres absències. «La terre et les hommes aux Iles Balears» de J. Bisson (1977), «Mallorca. El Sur y el Sureste» de Vicenç M.ª Rosselló Verger (1964) i «La pagesia mallorquina al segle XVIII i primera meitat del XIX», tesi doctoral inèdita de J. Suau (1979).

En definitiva, un esforç professional i editorial que sense ser totalment rebutjable, tampoc ens ha merescut una aprovació total. Això sí, encoratjam els autors a continuar pel camí de la divulgació tot just ençat.

ANTONI QUINTANA

25 ANYS DE LA SOCIETAT D'HISTÒRIA NATURAL DE BALEARS: RECORDS I PENSAMENTS

Crec que seria aquí més interessant un catàleg bibliogràfic de la producció científica damunt les Balears, sobretot referida a les Ciències de la Natura. Bastaria pegar una ullada a la bibliografia que ens dona en Colom a la **Historia Geològica de Mallorca** dins l'obra coordinada per en Mascarió Pasariu o en Cuedra a **Los Tiempos Cuaternarios en Baleares**, com també fullejar la **Flora de Mallorca** del P. Bonafé i ens convenceriem que un hi troba ja molta feina feta. Perquè des que el Dr. Francisco de P. Navarro, amb els fitxers del Laboratori Oceanogràfic de Palma, va escriure la **Bibliografia para un Catálogo de la Fauna y Flora del Mar de Baleares** i des que quatre anys més tard, 1946, va aparèixer l'obra pòstuma del professor B. Darder i Pericàs **Història de la Coneixença Geològica de l'Illa de Mallorca**, la producció científica dels naturalistes, a les nostres Illes, no sols no ha minvat sinó que es va mantenint amb la saba de noves generacions, que tenen en projecte recollir les noves investigacions publicades, no sols en els 23 volums del **Boletín de la Sociedad de Historia Natural de Baleares**, sinó també donar a conèixer els treballs duits a terme en els centres universitaris i oceanogràfics de Balears.

I si aquesta tasca d'equip sembla més valuosa per la nostra cultura, un pot pensar que una gavella de records i pensaments, a l'ombra dels primers 25 anys d'aquesta Societat d'Història Natural, podrà ajudar a nodrir l'admiraçió pels seus fundadors i el treball seriós i constant dels seus seguidors.

Un no oblida tan fàcilment aquelles esgotadores caminades de jovencell acompanyant el Dr. Bataller de la Universitat de Barcelona que, ara fa uns 35 anys, recorria les mines i les argileres de Selva, Biniamar, Lloseta i Alaró i pels viaranys de la Serra arribava a Lluc amb les beaces de la somera plenes de fòssils, com **Ammonites**, **Goniatites**, **Ceratites**, **Terebratula**, **Rhynchonella**, etc. etc. Això era l'any 45 en què també un senyor de Soller donava als estudiants de Lluc un curs de Micropal-

leontologia i de Geologia general mostrant-nos uns animals petrificats molt importants per descobrir terrenys petrolífers. I si les lliçons de D. Guillem Colom foren d'interès, llavors encara no copçàvem la importància que podrien tenir els organismes d'aigua dolça que recollia el jove Margalef per la seva **Hidrobiologia de las Baleares**.

Perquè tot té la seva explicació i és que, aleshores, el P. Bauçà convidava a Lluç científics i mestres, amb despeses pagades i llarga esplendidesa, no sols per donar lliçons i conferències als estudiants sinó també perquè li ajudassin a classificar tanta fauna i flora, insectes, fòssils, peixos, papellones, etc., procedents de Balears i de l'estranger, sobretot de Filipines i d'Argentina, i destinats a un dels museus d'història natural més visitats de l'Illa.

Un dels homes ben coneguts a les sessions del terme d'Escorca era D. Pere Claver Palau i Ferrer, sord com una maça, botànic i professor a la Facultat de Farmàcia de Barcelona. Ell ens parlava de la flora de Cabrera i ens feia destriar els noms científics de bolets i girgòles, peus de rata i cogomes, de la «Terra de ses Olles» i del «Margaronor».

El Pare Cañiguer, de Monti-Sion de Palma, animava aquells anys un grup d'entusiastes naturalistes i com agosarat escriptor aprofitava l'avinentsa per publicar notes damunt flora i fauna de Balears, a la **Revista Ibérica** o en el **Boletín de la Sociedad Española de Historia Natural**, de Madrid, mentre els estudiosos més qualificats de l'Illa com eren, D. Guillem Colom de Sòller, D. Llorenç Garcia, apotecari d'Artà, D. Miquel Massutí Alzamora del Laboratori Oceanogràfic, Don Joan Gamundí també apotecari i tants d'altres, professionals i aficionats, es reunien en el «Col·legi de Farmacèutics» i a partir del 10 de gener de 1948 varen anar madurant la futura Societat d'Història Natural de Balears, filial de la de Madrid, però independentzada d'ella a partir del 2 de setembre de 1954.

Repasant la «fulla dominical» del Pare Cañigueral un es dona compte de l'entusiasme d'aquella gent parlant sobretot de botànica i de geologia, comentant les seves troballes o intercanviant plantes i fòssils de les seves col·leccions, que haurien romàs estèrils si des d'un principi la Societat no hagués tengut bons especialistes, com en Colom, en Bauçà, en Gasull, en Cuerda i en Muntaner i tants d'altres, sobretot arboritzadors com en Garcias i n'Òrell i els savis catalans Pius Font i Quer i n'Antoni Bolós que des d'un principi ja cotitzaven 100 pessetes a la Societat d'Història Natural de Balears.

Un esdeveniment transcendent per a la Societat fou l'arribada a Mallorca dels congressistes de l'INQUA amb el professor Butzer per estudiar les platges quaternàries donades després a conèixer amb els estudis d'en Cuerda i d'en Muntaner, publicats en el **Boletín de la Sociedad de Historia Natural de Baleares** que des del gener del 65 va començar a satisfer les aspiracions autonòmiques dels naturalistes mallorquins, encara que l'eminent professor Hernández Pacheco demanàs a

D. Guillem Colom que es posassin els mitjans per evitar tal corrent emancipador.

Dins aquella jove Societat d'Història Natural, i passats els anys, un veu que no valia la pena gatinyar-se per un simple títol de llicenciat o de doctor quan les mil·lors anyades precisament les han recollides els qui han treballat per lliure i sense paga, enfora d'unes exigències burocràtiques que arriben a ofegar moltes il·lusions. Un hi ha pogut trobar cristal·litza-des, sobretot en algunes persones, aquelles qualitats que en Ramón i Cajal descriu en el seu llibret **Reglas y Consejos sobre la Investigación Biológica** (1899), publicat amb motiu del seu ingrés a l'Acadèmia de Ciències de Madrid: Independència intel·lectual, amor a la Ciència i perseverància en el treball científic.

Tot això ho hem vist realitzat en alguns membres de la Societat d'Història Natural: els seus importants arxius i col·leccions de micropaleontologia, quaternarisme, paleoictiologia, de flora i fauna de Balears, etc. representen tota una vida de feina que, en alguns casos, ha tingut transcendència internacional dins el món de la Ciència.

Sense ganes de figurar i amb moltes d'hores de treballar s'ha arribat a descobriments extraordinaris com és el cas dels Tintinnits i Calpionellits juràsics i cretàtics d'en Colom que avui són matèria d'estudi dins els grans tractats de paleontologia d'en Moore, Pokorny, Piveteau, etc. etc. Perquè aquests descobriments científics no se solen donar com a fruits espontanis sinó en persones ben preparades que saben relacionar fenòmens que, per separat, no diuen res i que lligant-los poden conduir a conclusions científiques noves. Això precisament li passà al micropaleontòleg solleric al comparar els materials planctònics del Laboratori Oceanogràfic de Palma amb aquelles fines seccions de roques cretàtiques plenes d'infusoris pelàgics.

Amb sentit crític i esperit de dubte i sense una devoció fanàtica pel mestre es pot madurar dins la Ciència, a mesura que un sap destriar els nivells d'estructura dels organismes sense perdre de vista la Llei de la Totalitat Biològica, sobretot avui, en l'abundància de gent prou satisfeta amb quatre llistes d'espècies, a vegades, apedaçades amb dos mots plagiat i sense coherència científica però, això sí, aleatòries amb les exigències socials, polítiques o econòmiques de la classe dominant. Com també la manca de preparació científica i l'absència de lògica filosòfica, dins un cap ple de confusions i amb ganes de publicar molt pot dur-nos a més conclusions que premises o donar-nos les hipòtesis per demostracions.

Davant l'exuberància actual de titulats i la pobresa de bons investigadors, ¿és just negar el carnet de primera a tants de treballadors de la Cultura que de forma extraoficial han duit una vida d'investigació coherent, alimentada amb constant informació bibliogràfica i ben rebudes les seves publicacions pels millors especialistes del món? Quantes persones i no poques idees es tornen estantisses perquè, mangonetjades oficialment, arriben a

perdre la saba primitiva de treball i de sinceritat!

Precisament aquests 25 anys de la Societat d'Història Natural de Balears a molt de jovent li han permès copsar un fenomen de productivitat científica, a nivell local. És aquest reduït grup de persones ja majors que, practicant els bons consells de D. Santiago Ramón i Cajal, ha madurat dins els llibres, amb un vertader amor a la Ciència, lliure de servilismes polítics o acadèmics i afavorits per unes condicions socials i familiars que els han ajudat a dur una línia de feina ben destacada dins la bibliografia internacional.

Res d'estrany que un, quan va camí del mig segle d'existència, recordi aquelles persones que, de petit, li han ajudat a conèixer i estimar la seva Terra. Mestres amb gran esperit d'observació, capaços de troballes noves per la Ciència. Homes que han duit les seves investigacions dins unes circumstàncies externes i amb unes qualitats personals (agudeses mental i visual, coneixements de la matèria, experiència de camp, interès, etc.) que encara que fossin persones mitjanament dotades, la seva constància els ha pujat a un nivell d'interrelació de les dades locals dins la totalitat del fenomen geològic o biològic.

Com també ara que estan de moda la informàtica i l'ecologia, com en temps d'en Ramón i Cajal ho estava «el culto a la Oratoria», pot tornar a passar que la manca de motius ben científics afavoresqui l'admiració d'un país on se solen campar bé els oportunistes de torn, per damunt del testimoni crític del bon investigador.

No debades aquell llibret «Reglas y Consejos para la Investigación Biológica (1899)», comprat per 5 duros al «Rastro» de Madrid, m'ha fet pensar en un Margalef, un Colom, un Bataller i en tants d'altres. I encara que avui tothom pelluca mèrits per la dificultat aquella del «primum vivere et deinde filosofare», val la pena recordar la vida i l'amistat d'unes persones que, lligades a la Societat d'Història Natural, han escrit les més valuoses obres del futur Catàleg bibliogràfic de la producció científica sobre les Balears.

GUILLEM MATEU

llegiu

mallorca
socialista

la revista
de l'esquerra
nacionalista

PSM

Partit Socialista de Mallorca
carrer Temple, 7 Ciutat

**"la Caixa"
Cada dia
més
a prop.**

**Més de 700
oficines unides
per teleprocés
al vostre servei.**

CAIXA DE PENSIONS
"la Caixa"

USEM LA BIBLIOTECA «JOAN MIRÓ»

NORMES D'UTILITZACIÓ

1. L'Obra Cultural Balear posa a disposició dels ensenyants i alumnes aquesta biblioteca de préstec especialitzada en llibre infantil i juvenil, matèries d'EGB en català i un recull de material didàctic.

2. El lector haurà de complimentar una tarja on escriurà el seu nom complet, adreça, telèfon, n.º de DNI, si és soci o fill de soci de l'OCB, lloc de feina o estudi i edat.

3. Els estudiants menors de setze anys hauran de dur un aval de son pare, professor o persona que es responsabilitzi per ells i doni el seu nom, adreça, telèfon i n.º del DNI.

4. El període de préstec serà de quinze dies i en el moment de treure els llibres es farà un depòsit de 200 Pts. que seran retornades quan el llibre torni a la biblioteca. Aquest període se podrà perllongar per una setmana més sempre que se'n doni avís.

5. Els socis i fills de socis de l'OCB queden exempts de fer el depòsit de 200 Pts.

6. Cada lector sols podrà treure dos llibres a la vegada.

7. Per cada dia que passi del termini de retornament, el lector haurà de pagar 20 Pts. que es descomptaran del depòsit per als no socis, i que hauran d'abonar els que siguin socis.

8. La reincidència suposarà la retirada de la tarja de lector.

9. Si el lector fa malbé o perd alguna de les obres que la biblioteca li hagi deixat, es compromet a fer efectiu el seu import o a reposar l'obra objecte de la pèrdua.

10. L'OCB es reserva el dret de no deixar com a préstec els diccionaris, enciclopèdies i tots aquells llibres o revistes que estiguin esgotats, o que, per diverses raons, es consideri que no han de sortir del local.

11. L'OCB es reserva el dret de poder disposar de totes les seves obres en qualsevol moment i pot demanar al lector que l'obra li sigui retornada abans de complir-se el termini.

12. La sol·licitud d'expedició de la tarja de lector suposa la total conformitat amb aquestes normes.

HORARI: MATINS DE 9 A 13'30.

HORABAIXES. CONCERTAR VISITA ELS MATINS AL TEL. 22 32 99.

C/. IMPREMTA, 1

CIUTAT DE MALLORCA